Ispovijesti ruskog hodo časnika

Ispovijesti ruskog hodočasnika

PRVA ISPOVIJEST

Ja sam po milosti *Božjoj* čovjek kršćanin, po djelima velik grešnik, po zanimanju beskućni hodočasnik najnižeg staleža, koji luta od mjesta do mjesta. Moja se imovina sastoji od ovoga: na leđima torba s dvopekom, a pod pazuhom Biblija. To je sve. Dvadeset i četvrte nedjelje po Duhovima došao sam u crkvu da se pomolim na službi *Božjoj.* Čitali su Poslanicu Solunjanima, začalo 273, gdje je rečeno: »Bez prestanka se molite!« Te su mi se riječi napose usadile u pamet i tako sam počeo razmišljati kako je moguće moliti bez prestanka kada je svakome čovjeku prijeko potrebno da obavlja i druge poslove radi uzdržavanja svoga života? Tražio sam po Svetom pismu i ondje vidio svojim očima isto ono što sam i čuo: da se upravo treba moliti bez prestanka, moliti se u duhu u svako vrijeme, sklapati ruke na molitvu na svakom mjestu. Razmišljao sam i razmišljao, i nisam mogao smisliti kako riješiti to pitanje.

Razmišljao sam što da radim, gdje da pitam pa da mi tko objasni. Da pođem po crkvama u kojima su na glasu dobri propovjednici, možda ondje budem čuo razjašnjenje? I tako sam pošao. Čuo sam mnogo dobrih propovijedi o molitvi. Ali sve su to bile općenite pouke o molitvi: što je molitva, kako se treba moliti, koji su plodovi molitve. Ali kako napredovati u molitvi, to nitko nije govorio. Bila je i jedna propovijed o duhovnoj i o neprestanoj molitvi. Ali kako postići takvu molitvu, to nije bilo objašnjeno. Tako me slušanje propovijedi nije zadovoljilo. Naslušavši ih se i ne postigavši objašnjenja kako da se moli bez prestanka, nisam dalje pohađao javnih propovijedi. Odlučio sam, s pomoću Božjom, tražiti iskusnog i upućenog subesjednika koji bi mi protumačio potrebno o neprestanoj molitvi zbog moje neotklonjive čežnje za ovom spoznajom.

Dugo sam lutao po raznim mjestima. Uvijek sam čitao Sv. pismo i raspitivao se nema li možda negdje nekakav duhovni učitelj ili voda pun iskustva i strahopoštovanja? Jednom mi zgodom rekoše da u nekom selu živi već odavna neki gospodin zauzet svojim spasenjem. Ima kućnu bogomolju, nikuda ne izlazi, samo se Bogu moli i neprestano čita pobožne knjige. Čuvši ovo, nisam više išao nego sam trčao do spomenutog sela. Tako stigoh do tog vlastelina.

- Što trebaš od mene? - pitao me.

- Čuo sam da ste čovjek pobožan i razuman, stoga vas i molim, za ljubav Božju, protumačite mi što znači ono što je Apostol rekao: »Bez prestanka se molite«, i kako se može neprestano moliti? Htio bih ovo spoznati, ali nikako ne mogu shvatiti.

Vlastelin je zašutio, pažljivo me pogledao i rekao:

- Neprestana unutarnja molitva jest neprekidno stremljenje ljudskoga duha Bogu. Da se napreduje u ovoj ugodnoj vježbi, treba češće moliti Gospodina da nas On pouči kako se može neprestano moliti. Moli više i usrdnije, a molitva će ti sama po sebi otkriti na kakav način ona može biti neprestana. Za to je potrebno stanovito vrijeme.

Rekavši ovo, naredio je da mi daju hrane, obdario me za put i otpustio.

Opet sam krenuo. Razmišljao sam i razmišljao, čitao i čitao misleći samo o onome što mi je rekao vlastelin, ali nisam mogao shvatiti. Toliko sam želio razumjeti da bi mi to i san oduzimalo. Prošao sam dvije stotine vrsta i ušao u velik pokrajinski grad. Tu sam opazio samostan. Zaustavivši se u gostinjcu, čuo sam da u tom samostanu ima predstojnik neobično dobar i pobožan i da rado prima došljake. Pošao sam k njemu. Primio me srdačno, smjestio me i počeo gostiti.

- Oče sveti - rekoh - ne treba da me častite. Želio bih da mi dadete duhovnu pouku kako da se postigne spasenje.

- Kako se može spasiti? Živi po zapovijedima, moli se Bogu, tako ćeš biti spašen.

- Čujem da se treba neprestano moliti, ali ne znam što znači neprestana molitva. Molim vas, oče moj, rastumačite mi to.

- Ne znam, dragi brate, kako bih ti još to razjasnio. Eh, stani, imam knjižicu, u njoj je sve protumačeno.

Donese mi knjižicu »Duhovna pouka unutarnjeg čovjeka« svetitelja Dimitrija.

- Evo ti, čitaj na ovoj stranici.

Stadoh čitati sljedeće: »One riječi Apostolove: 'Bez prestanka se molite', treba shvaćati kao molitvu razuma. Razum može biti uvijek usmjeren k Bogu, ne odstupati od Njega i neprestano mu se moliti« .

- Razjasnite mi na kakav način razum može uvijek biti usmjeren k Bogu, ne odstupati od Njega i moliti se neprestano?

- To je uzvišena mudrost koju Bog malo komu dodjeljuje - reče predstojnik ne rastumačivši mi.

Prenoćio sam kod njega i u zoru, zahvalivši mu na ljubaznom gostoprimstvu, krenuh dalje na put ne znajući ni sam kuda. Tugovao sam zbog svojega neshvaćanja. Za razonodu sam čitao Sv. pismo. Tako sam hodao pet dana po glavnoj cesti. Konačno me pred večer sustigao neki starčić, po izgledu duhovnog staleža.

Na moje mi je pitanje odgovorio da je on shimonah iz pustinjačkog samostana udaljenog deset vrsta od glavne ceste. Pozvao me da pođem s njim u taj samostan.

- Mi - rekao mi je - primamo hodočasnike, dajemo im konačište i jelo zajedno s ostalim pobožnima u gostinjcu.

Nije mi se baš htjelo zalaziti pa mu odgovorih na ponudu:

- Moj počinak ne zavisi od stana, nego od duhovne pouke. Ja ne tražim hrane, imam dovoljno dvopeka u torbi.

- A kakve vrste pouku želiš i što bi htio znati? Samo dođi k nama, dragi brate, kod nas ima iskusnih staraca koji te mogu duhovno opskrbiti i poučiti na putu istine u svjetlu riječi Božje i rasuđivanju svetih otaca.

- Eto vidite, oče, ima već gotovo godinu dana kako sam čuo na službi Božjoj u Poslanici ovu zapovijed: »Bez prestanka se molite!« Ne mogavši to shvatiti, počeo sam čitati Sv. pismo. I u njemu sam na mnogo mjesta našao Božje naređenje da se treba moliti neprestano, uvijek, u svako vrijeme, na svakom mjestu. Ne samo za svakim poslom, ne samo dok se bdije, nego i za vrijeme sna. »Ja spavam, a srce moje bdij.« To me silno začudilo i nisam mogao razumjeti kako bih ovo mogao izvršiti i na koji način. Silna želja i znatiželja probudile su se u meni. Dan i noć to nije ostavljalo moju pamet. Zbog toga sam počeo ići po crkvama i slušati propovijedi o molitvi. Ali koliko god sam ih slušao, ni u jednoj nisam dobio pouke kako se može neprestano moliti. Govorilo se tu ili samo o pripravi na molitvu ili o njezinim plodovima i slično, bez upućivanja kako se može moliti neprestano i što znači takva molitva. Uz pomoć Svetog pisma, koje sam često čitao, ispitivao sam ono što sam čuo. Ali ni tako nisam postizavao željene spoznaje. I tako sam do sada ostao u dvoumici i nemiru.

Starac se prekrižio i počeo govoriti:

- Zahvali Bogu, dragi brate, što je otkrio u tebi neodoljivu čežnju za spoznajom neprestane unutarnje molitve. Spoznaj u tome Božji poziv i umiri se s uvjerenjem da se do sada izvršila nad tobom kušnja suglasnosti tvoje volje s glasom Božjim i da ti je dano razumjeti da se nebesko prosvjetljenje neprestane unutarnje molitve postiže ne mudrošću ovoga svijeta niti izvanjskom znatiželjom, nego, naprotiv, siromaštvom duha i djelotvornim iskustvom, u jednostavnosti srca. Stoga nikako nije čudno što nisi mogao čuti nešto o biti molitve i spoznati kako se može domoći njezinog neprestanog djelovanja. I zaista, premda se o molitvi ne propovijeda malo i premda ima mnogo pouka raznih spisatelja, a budući da su sva njihova rasuđivanja osnovana većinom na umovanju, na shvaćanju prirodnog razuma a ne na djelotvornom iskustvu, tako oni i naučavaju više o svojstvima molitve nego o samoj molitvi. Netko lijepo rasuđuje o potrebi molitve, drugi o njezinoj moći i dobrotvornosti, treći o sredstvima za savršenstvo u molitvi, tj. o tome da za molitvu trebaju usrdnost, pažnja, toplina srca, čistoća misli, pomirenje s neprijateljima, poniznost, skromnost i ostalo. A što je sama molitva i kako naučiti moliti, na ta osnovna i neophodno potrebna pitanja vrlo se rijetko nalaze iscrpna objašnjenja kod današnjih propovjednika. Ta se pitanja teže mogu shvatiti od svih spomenutih njihovih rasuđivanja i iziskuju tajanstveno znanje, a ne samo školsku učenost. I što je još žalosnije, ohola stihijska mudrost nagoni na to da se Božje stvari mjere ljudskim mjerilom. Mnogi rasuđuju o molitvi sasvim naopako, misleći da pripravna sredstva i podvizi proizvode

molitvu, a ne da molitva upravo rađa podvige i sve kreposti. U tom slučaju oni nepravilno zamjenjuju plodove ili posljedice molitve s njezinim sredstvima i oblicima i tako umanjuju snagu molitve. A to je potpuno protivno Sv. pismu jer apostol Pavao naučava o molitvi ovim riječima: »Preporučujem prije svega da se obavljaju prošnje, molitve...« Prva pouka u riječima Apostola sastoji se u tome što molitvu postavlja prije svega: »Preporučujem prije svega da se obavljaju molitve...« Ima mnogo dobrih djela koja se zahtijevaju od kršćana, ali djelo molitve mora biti prije svih jer se bez nje ne može izvršiti nikakvo drugo dobro djelo. Ne može se bez molitve naći put do Gospoda, shvatiti istinu, razapeti tijelo (put) sa strastima i požudama, biti prosvijetljen u srcu svjetlom Kristovim i s Njim se spasonosno sjediniti bez prethodne i česte molitve. Velim česte, jer su savršenstvo i ispravnost molitve izum naših mogućnosti, kako govori apostol Pavao: »... ne znamo što da molimo kako valja ...« Dakle, samo je učestalost i ustrajnost dana u udio našim mogućnostima kao sredstvo da postignemo čistoću u molitvi koja je mati svakog duhovnog dobra. »Steci majku i dobit ćeš potomstvo«, govori sv. Izak Sirski. Nauči se steći najprije molitvu i lako ćeš ispuniti sve kreposti. U ovo su nejasno upućeni i slabo govore oni koji se malo razumiju u djelovanje i tajanstvena naučavanja svetih otaca.

Razgovarajući tako, stigosmo do samog pustinjačkog samostana a da to nismo ni osjetili. Da ne propustim priliku uz ovog mudroga starca i da se brže ispuni moja želja, požurih se da mu kažem:

- Budite dobri, časni oče, pa mi objasnite što znači unutarnja neprestana molitva i kako se može na nju priviknuti. Vidim da to poznate do u tančine i iz iskustva.

Starac je ljubazno uslišao ovu moju prošnju i pozvao me k sebi:

- Dođi sada k meni, dat ću ti knjigu svetih otaca, iz koje ćeš moći podrobno razumjeti molitvu i priviknuti se na nju uz pomoć Božju.

Uđosmo u ćeliju i starac poče govoriti:

- Neprestana unutarnja Isusova molitva jest neprekidno i stalno zazivanje imena Isusa Krista ustima, razumom i srcem. Ona je predstavljanje Njegove postojane prisutnosti, uz prošnju Njegovog smilovanja, za svakim poslom, na svakom mjestu, u svako vrijeme, dapače i u snu. Izražava se ovim riječima: Gospode Isuse Kriste, smiluj mi se! Ako se netko privikne ovom zazivanju, osjećat će veliku utjehu, ali i potrebu da obavlja uvijek ovu molitvu, tako da bez molitve uopće neće moći ni biti, a ona će se sama po sebi u njemu izlijevati. Razumiješ li sada što je neprestana molitva?

- Vrlo razumljivo, oče moj. Za ljubav Božju, naučite me kako se može postići! - uskliknuh od radosti.

- Dakle, kako se može priviknuti na molitvu, pročitat ćemo u ovoj knjizi. Knjiga se zove Dobrotoljublje. Obuhvaća podrobno sav nauk o neprestanoj molitvi, koji su izložila dvadesetpetorica svetih otaca i tako je uzvišen i koristan da se smatra glavnim i prvim učiteljem duhovnoga života i, kako govori sveti Nicefor, »vodi do spasenja bez muke i znoja«.

- Zar je uzvišenija i svetija od samog Svetog pisma? - pitao sam.

- Ne, nije uzvišenija ni svetija od Svetog pisma, ali sadrži jasna objašnjenja onoga što je sadržano u tajanstvenom obliku u Svetom pismu, koje je, zbog svoje uzvišenosti, nedokučivo za naš ograničeni razum. Evo primjera: sunce je divno svjetlilo, najveličajnije i najblistavije. Ali ne možeš ga pogledati i promatrati prostim, nezaštićenim okom. Potrebno je izvjesno potamnjeno staklo, premda milijun puta manje i mračnije od sunca, kroz koje bi ti mogao promatrati tog prekrasnog kralja svjetlila, radovati se i primati njegove plamene zrake. Tako je i Sveto pismo blistavo sunce, a ovo Dobrotoljublje potrebno staklo.

A sada slušaj, čitat ću na koji se način valja privikavati na neprestanu unutarnju molitvu. Starac je otvorio Dobrotoljublje, potražio pouku svetog Šimuna, Novog Bogoslova: »Sjedni u tišini i osami, prikloni glavu, zaklopi oči, diši spokojnije, u mislima gledaj u nutrinu srca, svodi um, tj. svoje misli, iz glave u srce. Dok dišeš, izgovaraj tiho usnama ili samo razumom: »Gospode Isuse Kriste, smiluj mi se!« Nastoj odagnati od sebe rastresajuće misli, budi miran i strpljiv i češće ponavljaj ovu vježbu.

Zatim mi je starac sve to pokazao primjerom. Još smo čitali iz Dobrotoljublja svetog Grgura Sinajskog i časne oce Kalista i Ignacija." Starac mi je još svojim riječima protumačio sve pročitano u Dobrotoljublju. Pažljivo sam i s radošću sve slušao, upravo gutao u pamćenju i nastojao, koliko je god moguće, zapamtiti sve u tančine. Tako smo prosjedili cijelu noć i bez spavanja pošli na jutrenje.

Otpustivši me, starac mi je dao svoj blagoslov i rekao mi da, vježbajući se u molitvi, dolazim k njemu u jednostavnosti srca i iskreno jer nije lako i malo uspjeha donosi zanimanje za unutarnje duhovno djelovanje bez učiteljeva nadziranja.

Stojeći u crkvi, osjećao sam u sebi plamenu radost da naučim što valjanije neprestanu molitvu i molio sam Boga da mi u tome pomogne. Zatim sam razmišljao kako bih mogao posjećivati starca da se posavjetujem s njim i iskreno mu se povjerim. U samostanskom gostinjcu ne dozvoljavaju da se ostaje duže od tri dana, a u blizini samostana ne može se naći prebivalište. Najzad sam čuo da ima neko selo udaljeno četiri vrste. Pošao sam onamo tražiti sebi mjesto. I na svoju sreću, Bog mi je dao uspjeha. Ondje sam se zaposlio kod jednog seljaka za čitavo ljeto kao čuvar vrta, pod uvjetom da stanujem u kolibi u samome vrtu. Hvala Bogu, našao sam mirno mjesto. Ovdje stadoh živjeti dalje i vježbati se u unutarnjoj molitvi na način kako mi je bilo pokazano. I starca sam posjećivao.

Tjedan dana pomno sam se vježbao u *svojoj* samoći u vrtu u neprestanoj molitvi, upravo kako me je starac uputio. Na početku je išlo donekle dobro. Zatim sam počeo osjećati da mi je teško, pa neku lijenost i dosadu. Znao me obuzimati i san. Upravo me zaokupilo mnoštvo raznih misli. Tužan sam pošao do starca i izložio mu svoje stanje. A on me primio ljubazno i počeo ovako govoriti:

- To je, dragi brate, rat svijeta tame protiv tebe. Njemu ništa nije tako strašno kao usrdna molitva, i zbog toga nastoj svakako da ti ne smeta i da te ne odvrati od upoznavanja molitve. Osim toga, i sam napasnik ne radi drukčije doli po volji i dopuštenju Božjem onoliko koliko je to za nas potrebno. Vidi se da ti je još potrebno iskušenje u poniznosti. Zbog toga je još prerano da se neumjerenom revnošću prelazi prema višem djelovanju srca da se ne upadne u duhovno koristoljublje.

Evo, da ti pročitam o tome pouku iz Dobrotoljublja. Starac je potražio pouku svetog Nicefora, monaha, i počeo čitati: »Ako ti, potrudivši se malo, ne možeš zaći u predio osjećaja srca na način kako si bio upućen, učini što ću ti reći i s pomoću ćeš Božjom naći što tražiš. Znaš da se dar govora nalazi kod svakog čovjeka u grlu. Odgoneći kojekakve misli (ako želiš, uspjet ćeš), ovom daru dopusti da govori neprestano sljedeće: 'Gospode Isuse Kriste, smiluj mi se!', i prisiljavaj se uvijek da to izgovaraš.

Provedeš li neko vrijeme u tome, otvorit će ti se i predio srca, bez ikakve sumnje. To je spoznaja iz iskustva.«

- Evo, čuo si što naučavaju sv. oci o ovom slučaju. Stoga sada prihvati s povjerenjem upute da je bolje obavljati usmenu Isusovu molitvu. Evo ti čislo po kojem obavljaj na početku po tri tisuće zaziva na dan. Stojiš li ili sjediš, hodaš li ili ležiš, izgovaraj neprestano: Gospode Isuse Kriste, smiluj mi se! Ne izgovaraj zaziv glasno niti brzo, ali svakako obavljaj po tri tisuće zaziva na dan. Ne dodaj i ne oduzimlji ništa samovoljno. Bog će ti pomoći i ovim ćeš putem dospjeti do neprestanog djelovanja srca.

Radosno sam primio te njegove upute i vratio se u svoju kolibu. Počeo sam sve obavljati vjerno i točno kako me starac uputio. Prva dva dana išlo je teško, a zatim mi je postalo lako i molitvu sam obavljao sa željom, tako da sam osjećao neku potrebu da nastavim i onda kada bih prestao s Isusovom molitvom. Ona mi je sada postala ugodnija i lakša, za razliku od prije, kada sam je obavljao usiljeno.

O svemu sam tome obavijestio starca, a on mi je tada zapovjedio da izgovaram po šest tisuća zaziva na dan, rekavši:

- Budi miran i nastoj ispuniti zapovjedano što je moguće vjernije. Bog će te obdariti svojom milošću.

Tako bih izgovarao po šest tisuća zaziva na dan, u samoći u svojoj kolibi ne brinući se ni o čemu i ne obazirući se na kojekakve pomisli kako god me one spopadale. I što se zbilo? Tako sam se bio priviknuo moliti da bih, kada bih slučajno prestao, osjetio kao da mi nešto nedostaje ili kao da sam nešto izgubio. Kad bih opet molio, bilo bi mi ponovno lako i ugodno. Kada bih se s kime susreo, ne bi mi se dalo razgovarati. Samo sam osjećao želju da budem u samoći i ponavljam molitvu. Tako sam se u tjedan dana priviknuo na nju.

Budući da me nije vidio cijeli tjedan dana, starac je sam došao da me posjeti. Razložio sam mu svoje stanje. Saslušavši me, reče:

- Eto, priviknuo si se moliti. Pazi sada, podržavaj i udvostruči tu naviku, ne gubi vrijeme uzalud i s Božjom pomoći odluči obavljati bez propusta po dvanaest tisuća zaziva na dan. Drži se samoće, ustaj ranije, liježi kasnije, a svaka dva tjedna dolazi k meni da se posavjetuješ.

Stadoh se ponašati kako mi je zapovjedio starac. Prvog dana jedva sam do kasno navečer uspio obaviti svoje dvanaesttisućno pravilo. Sljedećeg dana obavio sam ga lako i sa zadovoljstvom. Najprije sam osjećao umor u neprestanom izgovaranju zaziva ili nekakvu ukočenost jezika i čeljusti premda je sve to bilo ugodno. Zatim sam osjećao laganu i istančanu bol u nepcu, onda me malo zabolio prst lijeve ruke kojom sam prebirao čislo. Zatim sam osjetio neku upaljenost cijele šake, koja se protezala do lakta, a proizvodila je vrlo ugodan osjećaj. Ujedno me sve to nekako budilo i tjeralo na još veće obavljanje molitve. I tako sam pet dana vjerno izgovarao po dvanaest tisuća molitava. Zajedno s navikom osjećao sam ugodnost i želju da nastavim.

Jednom rano ujutro kao da me probudila molitva. Počeo sam naime jutarnju molitvu, ali je nekako nisam mogao izgovarati jer je sva moja želja bila ustremljena sama po sebi k Isusovoj molitvi. I kada sam je počeo, odmah sam se osjetio lako i ugodno, a jezik i usta izgovarali su nekako sami od sebe bez mojega prisiljavanja. Proveo sam cio dan u radosti i nekako sam se osjetio kao oslobođen od svega drugoga, kao da sam se nalazio na nekoj drugoj zemlji i lako sam dovršio dvanaest tisuća zaziva do rane večeri. Žarko sam želio zazive i dalje izgovarati, ali nisam smio vršiti više nego što mi je starac zapovjedio. Tako sam sljedećih dana nastavio zazivati ime Isusa Krista s lakoćom i privlačnošću.

Zatim sam pošao starcu na iskren razgovor i sve mu ispripovijedao u tančine. Saslušavši me, stade govoriti:

- Hvala Bogu što se kod tebe pokazala želja za molitvom i lakoća u njoj. To je prirodna stvar koja nastaje od čestog vježbanja i podviga, slično kao i stroj kojem pokrenu glavni kotač, a poslije radi i sam. A da nastavi raditi, treba taj kotač podmazivati i pokretati. Eto, vidiš, kakvim je divnim sposobnostima čovjekoljubivi Bog opskrbio čak i osjetilnu prirodu čovjeka i kakvi se osjećaji mogu pojaviti i izvan milosti i u nepročišćenoj osjetilnosti i u grešnoj duši, kao što si i sam iskusio. A kako je uzvišeno, ushićujuće i ugodno kada se Gospod udostoji otkriti dar duhovne molitve koja djeluje sama po sebi i čisti dušu od strasti. To se stanje ne može izraziti, a otkriće te molitvene tajne već je prediskustvo nebeskih naslada na zemlji. To u jednostavnosti srca koje obiluje ljubavlju postižu oni koji traže Gospoda! A sada ti dozvoljavam: obavljaj molitvu koliko hoćeš, što je više moguće. Nastoj posvetiti molitvi čitavo vrijeme bdjenja i zazivaj ime Isusovo bez brojenja, predajući se ponizno volji *Božjoj i* očekujući od Njega pomoć. Vjerujem da te On neće ostaviti i da će usmjeriti tvoj put.

Primivši ovu pouku, cijelo sam ljeto proveo u neprestanoj usmenoj molitvi Isusovoj i bio sam vrlo miran. Kada bih slučajno koga susreo, svi su mi se bez razlike činili dragi, upravo kao rođaci, premda s njima nisam imao ništa. Kojekakve misli same su se od sebe stišale i ni o čemu nisam mislio osim o molitvi *kojoj* se počeo priklanjati moj razum, a srce mi je počelo samo po sebi ponekad osjećati toplinu i nekakvu ugodnost. Kada bih išao u crkvu, dugotrajno samostansko bogoslužje izgledalo bi mi kratkim i nije me više umaralo kao prije. Moja samotna koliba izgledala mi je kao kakva divna odaja. Nisam znao kako da zahvalim Bogu što je poslao meni, nesretnom grešniku, takvoga spasonosnog starca i učitelja.

No nisam mogao dulje vremena koristiti pouke dragog i bogomudrog starca. Pod konac ljeta je umro. A ja, oprostivši se od njega u suzama, zahvalio sam mu što je očinski podučavao mene nesretnika. Na svoju sam molbu dobio blagoslovljeno čislo kojim se on uvijek molio. Tako ostadoh sam. Konačno je ljeto prošlo i obrali se plodovi u vrtu. Više nisam imao gdje živjeti. Seljak mi je obračunao nadnicu, platio mi dva rublja za čuvanje i napunio mi torbu dvopekom. Pošao sam opet lutati kojekuda. No nisam više hodao snužden kao nekada. Zazivanje imena Isusa Krista veselilo me na putu. Svi su ljudi postali za mene dobri; izgledalo je kao da su me svi zavoljeli.

Jednom sam počeo razmišljati što bih učinio s rubljima dobivenim za čuvanje? Sto će mi? Hej, stoj! Starca više nema, nema me tko učiti; dakle, kupit ću Dobrotoljublje i po njemu ću se učiti unutarnjoj molitvi. Prekrižio sam se i nastavio dalje put uz molitvu. Došao sam do jednog pokrajinskog grada i potražio po trgovinama Dobrotoljublje. Našao sam ga na jednom mjestu, ali su tražili za knjigu tri rublja, a ja sam imao samo dva. Pogađao sam se, ali trgovac nije ništa popustio. Najzad je rekao:

- Idi tamo do one crkve i pitaj starješinu crkvenoga odbora, on ima jednu takvu knjigu, ali vrlo staru. Može biti da ti je ustupi samo za dva rublja.

Pošao sam i zaista kupio za dva rublja Dobrotoljublje, istrgano i staro. No bilo mi je drago. Nekako sam popravio knjigu, opšio je platnom i položio u torbu zajedno sa svojom Biblijom.

Eto, tako i sada hodam moleći neprestano Isusovu molitvu koja je za mene dragocjenija i slada nego išta na svijetu. Ponekad prijeđem i do sedamdeset i više vrsta na dan, a i ne osjetim da hodam. Osjećam samo da obavljam molitvu. Kada me prožme velika studen, stanem usrdnije izgovarati molitvu i ugrijem se. Ako me glad počne moriti, najprije počnem zazivati ime Isusovo i zaboravim da sam htio jesti. Kada se razbolim i pojave se bolovi u leđima i nogama, usredotočim se na molitvu i ne osjećam više bolova. Ako me netko uvrijedi, samo se sjetim kako je ugodna Isusova molitva i tako odmah nestane i uvrede i srdžbe. Postao sam nekako ravnodušan, ne brinem se ni o čemu, ništa me ne zanima, ni na što ne gledam s požudom i jedino što želim to je da budem u samoći. Jednu jedinu stvar želim već po navici: obavljati Isusovu molitvu, i kada to činim, osjećam se vrlo radosno. Bog zna što se to sa mnom događa! Sve je to osjetilno ili, kako je govorio pokojni starac, prirodno, nastalo od same navike. A početi odmah učiti i usvajati neprestanu duhovnu molitvu u nutrini srca još ne smijem zbog svoje nedostojnosti i nerazumnosti. Očekujem čas volje Božje, uzdajući se u molitve mojeg pokojnog starca. Tako, dakle, premda i nisam postigao neprestane i spontane molitve u srcu - hvala Bogu! S ada jasno razumijem što znači ono što sam čuo kod čitanja Poslanice: »Bez prestanka se molite!«

DRUGA ISPOVIJEST

Dugo sam hodao po raznim mjestima uz pratnju Isusove molitve koja me hrabrila i tješila na svim putovima, u svim susretima i u svim zgodama. Konačno sam osjetio da bi bilo dobro da se negdje zaustavim, kako radi veće samoće, tako i radi proučavanja Dobrotoljublja koje sam doduše pomalo i čitao kada bih se sklonio u svratište ili dok sam se po danu odmarao. Ipak sam se žarko želio stalno udubiti u čitanje i s vjerom crpiti iz njega pravu pouku za spas duše putem molitve srca. Namjeravao sam ostvariti ovu svoju želju, ali nigdje nisam mogao prihvatiti neki teži posao jer se nikako nisam mogao služiti svojom lijevom rukom još od djetinjstva. Tako, ne mogavši imati nigdje stalnog boravišta, krenuo sam u sibirski kraj, do svetitelja Inocenta Irkutskog, s namjerom da u sibirskim šumama i stepama nađem tišinu i tako mi bude prikladnije da se predam molitvi i čitanju. Tako sam putovao i neprestano izgovarao molitvu. Konačno sam poslije nekog vremena osjetio da je molitva sama po sebi počela prelaziti u srce, tj. srce je počelo izgovarati riječi molitve pri svakom kucaju, npr.: 1) Gospode, 2) Isuse, 3) Kriste itd. Prestao sam usmeno izgovarati molitvu i počeo sam pažljivo slušati kako govori srce. Osjećalo se upravo ono što mi je tumačio pokojni starac. Kako li je bilo ugodno! Zatim sam počeo osjećati u srcu istančanu bol, a u mislima takvu ljubav prema Isusu Kristu da mi je izgledalo, kad bih ga slučajno susreo, da bih mu se bacio do nogu i ne bih ih puštao iz svojih ruku, slatko ih cjelivajući do suza, zahvaljujući mu što svojim Imenom podjeljuje toliku utjehu meni, nedostojnom i grešnom svojemu stvorenju.

Zatim sam u srcu počeo osjećati nekakvu toplinu koja se prostirala po čitavim prsima. Ovo me je napose usmjerilo k pažljivom čitanju Dobrotoljublja da bih tako provjerio svoje osjećaje, a i vježbao se u unutarnjoj molitvi srca. Bojao sam se da bez tog provjeravanja ne bih prihvatio prirodne pojave kao djela milosti i da se ne bih uzoholio prebrzim postizanjem molitve, kako sam bio čuo od pokojnoga starca. Stoga sam putovao većinom po noći, a dane sam provodio pretežno u čitanju Dobrotoljublja sjedeći u šumi pod drvetom. Oh, koliko mi je novoga, mudroga i dosad nepoznatoga otkrilo ovo čitanje! Uživao sam u toj vježbi čiji užitak dosad nisam mogao sebi ni predočiti! Doduše, neka mjesta nisam mogao razumjeti zbog nedostatka mojega razuma, ali su mi posljedice molitve srca otkrile ono što je neshvatljivo. Uz to sam ponekad vidao u snu pokojnoga starca koji mi je mnoge stvari tumačio i sve više je priklanjao moju nerazumnu dušu prema poniznosti. Preko dva sam se ljetna mjeseca tako nalazio u blaženstvu. Putovao sam većinom po šumama ili seoskim putovima. Kada bih stigao u koje selo, naprosio bih torbu dvopeka i šaku soli, u čuturu bih nalio vode i krenuo dalje, do sto vrsta.

Zbog grijeha moje zle duše, ili zbog potreba duhovnog života ili zbog boljeg znanja i iskustva, pod konac godine pojaviše se napasti. Bilo je to ovako: pošao sam po glavnoj cesti, a u sumrak me stigoše dva čovjeka, po izgledu vojnici. Stadoše zahtijevati da im dadem novaca. Kada sam im odgovorio da nemam ni kopjejke, nisu mi povjerovali, već su drsko povikali: - Lažeš! Hodočasnici naprose mnogo novca!

A jedan od njih reče:

- Zašto da se brblja toliko s njim?

I udari me po glavi tako da sam pao onesviješten. Ne znam jesam li dugo ležao bez svijesti. Osvijestivši se, vidio sam da ležim u šumi blizu ceste, sav razbarušen, i da nema moje torbe! Samo su ostale prerezane petlje na kojima je visjela. Hvala Bogu da mi nisu odnijeli putnicu, koja se nalazila u *mojoj* staroj kapi, da je uzmognem pokazati ako ustreba? Ustavši, gorko sam zaplakao, ne toliko zbog glavobolje, nego zbog toga što su me lišili mojih knjiga, Biblije i Dobrotoljublja, koje su se nalazile u odnesenoj torbi. Ni danju ni noću nisam prestajao žaliti i plakati. Gdje mi je sada Biblija koju sam čitao od djetinjstva i držao uvijek kod sebe? Gdje mi je Dobrotoljublje iz kojega sam crpio pouku i utjehu? Ostao sam nesretnik, i bez prvoga i bez posljednjega blaga u svojem životu, a da ih se nisam nasitio! Bolje bi bilo da su me i ubili nego da živim bez ove duhovne hrane! Ne mogu ih više dobiti natrag!

Dva sam dana jedva micao noge, slab od ovoga jada. Trećeg dana sasvim iznemogao padoh pod neki grm i usnuh. I vidim u snu kako se nalazim u ćeliji mojega starca, u pustinjačkom samostanu, i oplakujem svoju nevolju. A starac me počeo tješiti:

- To ti je pouka o neprivrženosti zemaljskim stvarima i za lakši uspon prema nebu. To ti se dogodilo radi toga da ne upadneš u duhovnu nasladu. Bog želi da se kršćanin potpuno odrekne svoje volje, htijenja i bilo kakvog užitka u stvarima i da se potpuno preda u Njegovu božansku volju. On sve događaje usklađuje na dobro i na spasenje čovjeka. On želi »da se svi ljudi spase«. Zato budi hrabar i vjeruj jer će Gospodin »zajedno s kušnjama dati sretan ishod«. Uskoro ćeš se utješiti mnogo više nego što sada želiš.

Kod ovih sam se riječi probudio osjetivši neko ojačanje, a u duši osvjetljenje i mir. Neka bude volja Gospodnja, rekoh, prekrižih se, ustadoh i pođoh. Molitva mi je opet počela djelovati u srcu kao i prije. Tri sam dana mirno putovao.

Najednom sustigoh na putu povorku kažnjenika koje su vodili pod oružanom stražom. Došavši do njih, spazim onu dvojicu koji su me orobili. Budući da su stupali s kraja uz ostale, duboko sam se poklonio pred njima i usrdno ih zamolio da mi kažu gdje se nalaze moje knjige. Na početku uopće nisu svraćali pažnju na mene. Konačno ipak jedan od njih progovori:

- Ako nam što dadeš, reći ćemo ti gdje su tvoje knjige. Daj nam rubalj.

Zakleo sam se da ću im svakako dati makar morao prositi.

- Ako hoćete, uzmite moju putnicu u zalog - rekoh im.

Rekoše mi da se knjige nalaze u kolima iza povorke među ostalim stvarima što su ih pokrali.

- Kako bih ih mogao dobiti? - upitah. - Zamoli kapetana koji nas vodi.

Poklonih se kapetanu i sve mu potanko objasnih. Između ostaloga, on me upita:

- Zar ti znadeš čitati Bibliju?

- Ne samo da znam čitati nego i pisati - odgovorih. - Vidjet ćete po potpisu na Bibliji da je moja. Na putnici je zapisano to isto ime i prezime.

Tada stade kazivati kapetan:

- Ovi lopovi vojni su bjegunci. Živjeli su u nekoj kolibi i mnoge opljačkali. Jučer ih je uhvatio neki spretan kočijaš kojemu su htjeli ukrasti trojku konja. Evo, dat ću ti tvoje knjige ako su ovdje. Ali pođi s nama do konačišta, nije daleko, jedva četiri vrste. Ne želim zaustavljati povorku i tovarna kola zbog tebe.

Vrlo sam rado pošao uz kapetanovog konja na kojem je on jahao. Tako sam se s njim raspričao. Vidio sam da je on dobar i pošten čovjek i već u godinama. Pitao me tko sam, što sam i kuda idem. Sve sam mu istinito odgovorio. Tako smo stigli do staničnog svratišta. Potraživši moje knjige, predao mi ih je i rekao:

- Kuda ćeš sada po mraku? Prenoći kod mene u predsoblju.

Tako ostadoh ondje.

Dobivši natrag knjige, toliko sam se obradovao da nisam ni znao kako da Bogu zahvalim. Pritisnuo sam knjige na prsa i držao ih tako dok mi ruke nisu utrnule. Od radosti sam plakao, a srce mi je uzbuđeno kucalo.

Gledajući me, kapetan upita:

- Izgleda da voliš čitati Bibliju?

Od radosti nisam mogao ništa odgovoriti, samo sam plakao. On nastavi:

- Brate, i ja sam svaki dan čitam Evanđelje. Raskopčao je uniformu i izvadio maleno Evanđelje kijevskog izdanja ukoričeno u srebro.

- Sjedni da ti ispričam što me do toga dovelo.

Donesite nam večeru!

Sjedosmo za stol, a kapetan stade pričati:

- Od mladih sam dana služio u vojsci, ali ne u garnizonu. Dobro sam služio, zapovjedništvo me voljelo kao dobra zastavnika. Bio sam tada mlad, imao sam prijatelja. Na nesreću, naučih se piti tako da sam upao u bolest pijanstva. Dok sam bio trijezan, bio sam ispravan časnik, ali kada sam se opio, morao sam ležati po šest tjedana! Dugo su me podnosili, no konačno me svedoše s časničkog čina na običnog vojnika na tri godine zbog nekih prostota što sam ih učinio u pijanom stanju pred zapovjednikom. Zaprijetili su da će me još strože kazniti ako ne prestanem piti. Koliko god sam nastojao da se suzdržim u tom nesretnom stanju, i koliko god se liječio, nikako se nisam mogao okaniti svojeg poroka. Zbog toga su me ubrzo premjestili u neku kažnjeničku četu. Kad sam za to doznao, nisam više znao što bih.

Jednom sam zgodom sjedio u kasarni dvoumeći. Najednom dođe k nama neki monah s knjižicom za skupljanje milodara za neku crkvu. Davali su mu tko je što mogao. Došavši do mene, upitao me:

- Što si tako tužan?

Popričavši s njim, ispričao sam mu svoje jade. A monah, shvativši moj položaj, reče:

- Upravo tako bilo je i s mojim rođenim bratom i evo što mu je pomoglo: njegov mu je ispovjednik dao Evanđelje i strogo mu zapovjedio da pročita po jedno poglavlje čim bi mu se prohtjelo piti. Ako želja ostane, neka dalje čita sljedeće. Moj je brat počeo tako postupati i ubrzo je porok pijanstva nestao. Ovo je već petnaesta godina da ni kapi opojnog pića ne proba! Čini i ti tako i vidjet ćeš da koristi! Imam jedno Evanđelje, donijet ću ti ga! Saslušavši ga, rekoh mu:

- Kako će pomoći tvoje Evanđelje kada me nikakva moja nastojanja niti ljekarska sredstva nisu mogla odvojiti od pijanstva?

Tako sam mu rekao jer nikada nisam čitao Evanđelje.

- Ne govori tako - suprotstavi se monah, - uvjeravam te da će koristiti.

Drugi dan monah mi je zaista donio evo ovo Evanđelje. Otvorio sam ga, pogledao, nešto i pročitao, i rekao:

- Neću ga, ništa se ne razumije. Nisam nikako navikao na crkveno pismo.

Monah me i dalje uvjeravao da je u samim riječima Evanđelja snaga milosti jer je u njemu zapisano što je sam Bog govorio.

- Ne treba sve razumjeti, samo pažljivo čitaj. Jedan je svetac rekao: »Ako ti ne razumiješ riječi Božje, đavoli je razumiju i drhte.« A strast pijanstva dolazi svakako od đavola. I još ću ti reći: sv. Ivan Zlatousti govori da i samo svetište, gdje se čuva Evanđelje, straši duhove tame i teško je dostupno njihovim podvalama.

Ne sjećam se više dobro, nešto sam dao tom monahu, uzeo sam od njega ovo Evanđelje, stavio sam ga u sandučić s ostalim svojim stvarima i zaboravio ga! Nakon nekog vremena prohtjelo mi se piti, upravo sam smrtno zaželio vina te otvorim sandučić da uzmem novac i potrčim u gostionicu. Najprije spazim Evanđelje i jasno se sjetim svega što mi je kazivao monah. Otvorim knjigu i počnem čitati prvo poglavlje po Mateju. Pročitao sam ga, ali ništa nisam razumio. Sjetih se što mi je monah govorio: »Ne treba sve razumjeti, nego samo pažljivo čitati.« Pomislih: pročitat ću drugo poglavlje. Pročitao sam i bilo je razumljivije! Pa neka ide i treće; i nisam ni počeo, kad zazvoni znak da se mora poći na počinak. Znači, više se nije moglo izaći van. Tako sam i ostao.

Ustavši ujutro i spremivši se za odlazak po vino, pomislim: pročitat ću poglavlje iz Evanđelja da vidimo što će biti. Pročitao sam i opet nisam pošao. Opet mi se prohtjelo piti, opet sam čitao i bilo je bolje! Što dalje, bivalo je sve bolje, i konačno, kada sam dovršio sva četiri evanđelista, strast pijanstva potpuno je minula i postala mi je mrska! I evo, već dvadeset godina uopće ne uzimam nikakvog opojnog pića! To me je hrabrilo. Kod svake želje za pićem čitao bih po jedno poglavlje iz Evanđelja.

Svi su se divili ovoj promjeni sa mnom. Nakon tri godine opet su me uzdigli u časnički čin, a zatim u ostale činove i konačno su me postavili za zapovjednika. Oženio sam se, dobio sam dobru ženu, stekli smo imetak i sada, hvala Bogu, lijepo živimo, sirotinji pomažemo koliko možemo, putnike rado primamo. Eto, imam i sina, već je i on časnik i dobar dečko.

Slušaj me, otkako sam se izliječio od pijanstva, zakleo sam se da ću cijeloga života svaki dan pročitati po jedno od četiriju Evanđelja bez obzira na bilo kakvu zapreku. Tako i sada činim. Ako slučajno imam vrlo mnogo posla zbog svojih dužnosti i ako se jako umorim, tada dadem svojoj ženi ili sinu da mi pročitaju jedno poglavlje Evanđelja i tako ne propuštam izvršiti svoje pravilo. U zahvalu i na slavu Božju ovo sam Evanđelje ukoričio u čisto srebro i nosim ga na prsima.

S pravim sam užitkom saslušao kapetanovo pripovijedanje i rekao mu:

- I ja sam vidio takav primjer. U našem selu, u tvornici, bio je neki majstor, vrlo iskusan u svojem poslu, dobar i cijenjen. Ali se, na žalost, opijao, i to često. Neki mu je bogobojazni čovjek savjetovao da izgovori po trideset i tri Isusove molitve na čast Presvetog Trojstva i na spomen trideset i tri godine zemaljskog života Isusa Krista kada mu dođe želja za pićem. Majstor je poslušao, počeo je obavljati molitve i brzo je prestao piti. I još nešto: za tri je godine pošao u samostan!

- A što je vrednije, Isusova molitva ili Evanđelje? - upitao me kapetan.

- Isto je - odgovorim - Evanđelje i Isusova molitva, jer božansko ime Isusa Krista uključuje u sebi sve evanđeoske istine. Sveci govore da je Isusova molitva skraćeno Evanđelje.

Najzad smo se pomolili. Kapetan je počeo čitati Evanđelje po Marku, od početka, a ja sam slušao i u srcu obavljao molitvu. U dva sata poslije ponoći kapetan je dovršio čitanje i mi se raziđosmo na počinak.

Po svojem običaju ustao sam rano ujutro. Svi su još spavali. Čim je počelo svanjivati, odmah sam požurio čitati svoje obljubljeno Dobrotoljublje. S kakvom li sam ga radošću otvorio! Kao da sam se susreo s rođenim ocem koji se vratio iz udaljene zemlje ili s prijateljem uskrsnulim od mrtvih. Cjelivao sam knjigu i zahvaljivao Bogu koji mi ju je vratio. Odmah sam počeo čitati Teolepta Filadelfijskog, u drugom dijelu Dobrotoljublja gdje on predlaže jednom čovjeku da u isto vrijeme obavlja tri različita posla: »Sjedeći u blagovaonici tijelu daj hranu, sluhu čitanje, umu molitvu.« No ova mi je misao, u sjećanju na prošlu neobičnu radosnu večer, bila jasna iz iskustva i u stvarnosti. Ovdje mi se i razotkrila tajna razuma da um i srce nisu jedna te ista stvar.

Kad je kapetan ustao, izašao sam da mu zahvalim na dobroti i da se s njim oprostim. Napojio me čajem, dao mi rubalj i oprostio se sa mnom. Tako sam pošao radostan svojim putem.

Prošavši jednu vrstu, sjetim se da sam obećao vojnicima rubalj koji se, evo, neočekivano našao kod mene. Da im ga dadnem ili ne? Jedna mi je misao govorila: »Oni su te istukli i orobili, a nisu u stanju da ga iskoriste jer su pod stražom.« A druga mi je misao različito predstavljala: »Ako je gladan neprijatelj tvoj, nahrani ga.« I sam Isus Krist govori: »Ljubite neprijatelje.« I još: »Ako ti netko hoće oduzeti odjeću, daj mu i košulju.« Uvjerivši se u sve ovo, vratio sam se do povorke. Upravo su izveli kažnjenike da ih gone do sljedeće stanice. Brzo sam pritrčao, pružio jednome od njih rubalj što sam ga imao i rekao sam:

- Kajte se i molite! Isus Krist je čovjekoljubiv, on vas neće ostaviti.

Tako sam se udaljio od njih i krenuo na drugu stranu svojim putem. Prošavši pedeset vrsta po glavnoj cesti, naumio sam sići na seoski put radi veće samoće i ugodnijeg čitanja. Znao sam prosjediti u šumi cio dan čitajući pažljivo Dobrotoljublje. Mnogo sam divnoga znanja iz njega crpio. Srce mi je plamtjelo od želje za sjedinjenjem s Bogom posredstvom unutarnje molitve koju sam nastojao izučiti uz vodstvo i provjeravanje Dobrotoljublja. Ujedno sam žalio što nemam skloništa gdje bih se mogao mirno predati neprekidnom čitanju.

U isto vrijeme čitao sam i svoju Bibliju. Osjetio sam da sam je počeo shvaćati jasnije nego prije kada mi je mnogo toga izgledalo nerazumljivo i često čudno. Ispravno govore sveti oci da je Dobrotoljublje ključ za otvaranje tajna u Svetom pismu. Pod vodstvom ovoga počeo sam djelomice shvaćati skriveni smisao riječi Božje. Počelo mi se otkrivati što je unutarnji čovjek, skriven u dubini srca, što je prava molitva, što je klanjanje u duhu, što je kraljevstvo nebesko u nama, što je neizrecivi zagovor Duha Svetoga, što znači obući se u Krista, što znače duhovne zaruke u našim srcima, što vapaji »Abba, Oče!« itd. Kada bih uz čitanje počeo moliti u srcu, sve što je bilo oko mene izgledalo bi mi ushićeno: drveće, trava, ptice, zemlja, zrak, svjetlost. Sve mi je nekako govorilo da ono postoji radi čovjeka, svjedoči o ljubavi *Božjoj* za čovjeka, sve se moli, sve pjeva slavu Božju! Shvatio sam ono što se u Dobrotoljublju naziva »poznavanje govora stvorenja« i uvidio sam način kako se može razgovarati sa stvorenjima Božjim.

Dugo sam tako putovao. Najzad sam zašao u tako zabitno mjesto da u tri dana hoda nisam našao nijednoga sela. Dvopek sam pojeo te sam već bio zabrinut da ću umrijeti od gladi. Tek što sam počeo u srcu moliti, zabrinutost je prošla; posve sam se predao volji *Božjoj i* postao sam veseo i miran. Prošavši malo putem uz ogromnu šumu, spazio sam pred sobom domaće pseto koje je istrčalo iz šume. Primamio sam ga k sebi i ono je došlo i počelo se maziti. Bilo mi je drago te pomislim: evo milosti Božje! Po svoj prilici u ovoj šumi pase stado, a ovo pitomo pseto mora biti čobansko ili to možda lovac lovi. Bilo kako bilo, u svakom ću slučaju dobiti malo kruha jer je već drugi dan kako ne jedem ili ću se moći propitati gdje je tu u blizini selo. Obišavši oko mene i osjetivši da neće ništa dobiti, pseto je opet pobjeglo u šumu po istoj stazi po *kojoj* je bilo i izašlo na put. Pođoh za njim. Prošavši kojih dvjesto hvati, opazih među drvećem da je pseto ušlo u neku duplju i počelo lajati izvirujući iz nje.

Iza krupnog stabla izlazio je seljak, mršav, blijed, srednjih godina. Pitao me kako sam ovamo dospio? Ja sam upitao njega zašto se on tu nalazi? I tako ugodno porazgovarasmo. Seljak me pozvao

u svoju kolibu i rekao da je on lugar i da čuva ovu šumu prodanu za sječu. Ugostio me i tako se poveo medu nama razgovor.

- Zavidim ti - rekoh mu - što možeš živjeti tako ugodno u samoći, a ne kao ja koji se skitam amo-tamo i susrećem se s kojekakvim narodom.

- Ako hoćeš, nastani se ovdje - reče mi. - Eto tu je u blizini stara koliba prijašnjeg lugara. Premda se malo porušila, po ljetu još može poslužiti za stanovanje. Imaš i putnicu. Kruha će nam biti dosta, svaki tjedan donose ga iz obližnjeg sela. Evo i potoka koji nikada ne presušuje. Ja sam, brate, već desetu godinu jedem samo kruh i pijem vodu, i ništa više! A znaš što još: kada na jesen seljaci dovrše svoje poslove u polju, doći će ovamo do dvije stotine radnika da poruše ovu šumu. Tada neće ovdje za mene biti opstanka, a ni tebe neće pustiti na miru.

Saslušavši sve to, tako sam se obradovao da sam se htio pokloniti pred lugarom. Nisam znao kako da zahvalim Bogu za takvu milost što mi je daje! Ono zbog čega sam se tužio, ono što sam očekivao, eto, nenadano dobivam! Do duboke jeseni još ima više od četiri mjeseca, a dotle mogu iskoristiti tišinu i ugodnu samoću te čitati Dobrotoljublje da naučim i postignem neprestanu unutarnju molitvu. Tako sam se s radošću nastanio u pokazanoj mi kolibi. Dosta sam još razgovarao s lugarom koji mi je dao sklonište kao bratu. Govorio mi je o svojem životu i o svojim razmišljanjima:

- Bio sam u svojem selu ne baš posljednji čovjek. Imao sam svoj zanat, bojio sam platno i sukno. Živio sam u blagostanju, premda ne bez grijeha: u trgovini sam mnogo varao, zaklinjao se bez potrebe, psovao sam, pijančevao i tukao se. Bio je u našem selu neki stari crkvenjak koji je imao jednu staru prastaru knjigu o sudnjem danu. On bi znao ići po kućama župljana i čitao bi, a za to bi mu davali nešto novaca. Zalazio je i k meni. Dadneš mu, recimo, deset kopjejki, a on čita dok pijetlovi ne *zapjevaju.* Tako sam znao slušati sjedeći za stolom, a on bi čitao kakve ćemo muke trpjeti u paklu, kako će se živi promijeniti a mrtvi uskrsnuti, kako će Bog sići suditi, kako će anđeli u trublje zatrubiti, kakva će vatra i smola biti i kako će crvi podgrizati grešnike. Slušajući ga tako, stadoh se bojati i pomislih: kakvih li sve muka neću izbjeći! Stani! Trebam spašavati dušu, a možda izmolim i oprost za svoje grijehe. Mislio sam i mislio, i tako ostavio svoj obrt, prodao kuću, i budući da sam bio sam, pošao sam za lugara pod uvjetom da mi svijet daje kruh, odjeću i svijeće za bogomolje.

Eto, tako i živim ovdje već preko deset godina. Jedem samo jednom na dan, i to samo kruha, i pijem samo vodu. Svake se noći dignem kad prvi pijetlovi zapjevaju i do svanuća se klanjam do zemlje." Dok molim, upalim sedam svjećica pred ikonama. Kada po danu obilazim šumu, nosim na sebi uza samo tijelo lance od dva puda težine. Žena ni djevojaka ne znam od svojega rođenja.

Na početku mi je bilo drago ovako živjeti, ali me s vremenom spopadoše stalne misli: Bog zna hoću li izmoliti za sebe oprost od grijeha, a život je, evo, težak? Da li je istina što je u toj knjizi napisano? Zar će čovjek uskrsnuti? Neki su umrli ima već i preko sto godina; od njih ni praha nije ostalo. A tko zna hoće li uopće biti pakla? Ta nitko se nije vratio s onoga svijeta. Izgleda da, kako čovjek umre i sagnjije, tako i propadne bez traga. Možda su knjige napisali svećenici ili sami vlastodršci da zastraše budale kako bismo živjeli pokornije. Znači, na zemlji živiš u tegobama i ničim se ne razonodiš, a na drugom svijetu neće biti ništa. Čemu onda sve to? Nije li bolje barem na zemlji proživjeti ugodnije i veselije? Ove misli me muče i bojim se da se ne prihvatim opet svojega prijašnjeg zanata.

Bilo mi ga je žao slušati. Mislio sam: vele da su samo učeni i pametni ljudi slobodni mislioci, a evo kakvu li nevjeru zamišljaju naša braća, obični seljaci! Izgleda da je svijetu tame slobodan pristup k svima, a na priproste možda zgodnije napada. Treba se opametiti koliko je god moguće i jačati se protiv neprijatelja riječju Božjom. I da bih pomogao i ojačao vjeru u ovom bratu, uzeo sam iz torbe Dobrotoljublje i potražio sto i deveto poglavlje časnog oca Hesihija. Pročitao sam mu i stao tumačiti kako je suzdržavanje od grijeha zbog straha od muka neuspješno i neplodno i da se duša ne može osloboditi od grijeha u mislima ičim drugim osim čuvanjem razuma i čistoćom srca. A sve se to postiže unutarnjom molitvom, i to ne zbog straha od paklenih muka, dodao sam, nego i u želji za kraljevstvom nebeskim. Ako netko počne činiti spasonosne podvige, to sveti oci nazivaju najamništvom. Govore da je strah od muka put roba, a želja za nagradom u kraljevstvu nebeskom put

najamnika. A Bog želi da idemo k Njemu putem sinovskim, tj. iz ljubavi i u revnovanju za njega; da se ponašamo pošteno i da se radujemo spasonosnom sjedinjenju s Njim u duši i srcu.

- Koliko god se trapio, poduzimao koliko hoćeš tjelesnih tegoba i podviga, ne budeš li imao Boga na umu i neprestanu Isusovu molitvu u srcu, nikada se nećeš osloboditi od tih pomisli i uvijek ćeš biti sklon grijehu, čak i u najneznatnijim prigodama. Počni, brate, obavljati neprestano Isusovu molitvu. To ti je moguće i prikladno u ovoj samoći. Brzo ćeš vidjeti korist. Neće te spopadati bezbožne misli, pojavit će se u tebi vjera i ljubav prema Isusu Kristu. Shvatit ćeš i kako će mrtvi uskrsnuti, a sudnji će ti se dan pokazati, onakav kakav će i biti. Od molitve ćeš osjećati takvu olakšicu i radost da ćeš se začuditi i nećeš sebi više dodijavati niti se uznemiravati u svojem spasonosnom načinu života.

Dalje sam mu rastumačio što sam bolje mogao kako treba započeti i nastaviti s Isusovom molitvom i što o tome zapovijeda riječ Božja i naučavaju sveti oci. Kako izgleda, on se s tim slagao i donekle se umirio. Poslije toga, rastavši se s njim, ušao sam u samoću naznačene mi kolibe.

Oh, Bože! Koliko li sam veselje, mir i ushićenje osjetio čim sam prešao prag te špilje ili, bolje reći, grobnice. Sličila mi je na carske odaje, ispunjene svakom razonodom i veseljem. Radosnim suzama zahvalio sam Bogu i razmišljao: eto, sada u takvom miru i tišini treba se usrdno baviti svojim poslom i prositi u Gospoda prosvjećenje. Počeo sam tako prije svega čitati Dobrotoljublje, sve po redu, od početka do kraja, s velikim zanimanjem. Ubrzo sam sve pročitao i vidio kakva su mudrost, svetost i dubina u njemu sadržane. U njemu piše o mnogim i raznim stvarima i raznim poukama svetih otaca. Nisam mogao ni sve shvatiti ni svesti na jedno mjesto, napose ono što sam htio znati o unutarnjoj molitvi: kako da izučim neprestanu molitvu koja djeluje sama po sebi u srcu. To sam toliko želio, po zapovijedi *Božjoj* koju je Apostol izrekao riječima: »Čeznite za višim darima«, i opet: »Duha ne trnite.« Razmišljao sam kako bi to bilo? Nemam dosta pameti niti shvaćanja, a nema tko da mi rastumači. Da dosađujem Gospodu molitvom, možda bi me On nekako prosvijetlio. Poslije ovoga po cijele dane nisam ništa radio, već sam neprestano molio bez i najmanjega prekida. Moje su se misli stišale i zaspao sam. Kad - vidjeh u snu da se nalazim u ćeliji svojega starca, a on mi tumači Dobrotoljublje i govori: »Ova sveta knjiga puna je velike mudrosti. Ona je tajanstvena riznica razumijevanja skrivenih namjera Božjih. Nije dostupna svakome u svakom svojem dijelu, ali svatko u njoj može naći za sebe pouku: za mudre mudru, za priproste priprostu. Stoga vi, priprosti, morate čitati tako kako su u njoj

raspodijeljene knjige svetih otaca, jednu za drugom. Tu je takav bogoslovni poredak. Neuk čovjek, koji se želi priviknuti po Dobrotoljublju na unutarnju molitvu, treba čitati ovim redoslijedom:

1) pročitati najprije knjigu Nicefora monaha (u drugom dijelu knjige);
2) knjigu Grgura Sinajskoga, čitavu, osim nekih kratkih poglavlja;
3) Šimuna, Novog Bogoslova, o tri vrste molitve i propovijed o vjeri;
4) knjigu Kalista i Ignacija.

Kod ovih je otaca sadržan potpun nauk o unutarnjoj molitvi srca koji je shvatljiv za sve.

A ako želiš vidjeti još jasniju pouku o molitvi, potraži u četvrtom dijelu knjige svetog patrijarha Kalista Carigradskog sažetak o načinu molitve.«

Ja sam opet, držeći u ruci svoje Dobrotoljublje, počeo tražiti spomenutu pouku, ali je nikako nisam mogao brzo naći. Okrenuvši nekoliko listova, starac reče:

- Evo ga, ja ću ti zabilježiti - i uzevši s poda ugljen, zacrtao je na rubu knjige gdje se nalazi spomenuti odlomak. Sve što je starac kazivao, pažljivo sam slušao nastojeći što bolje i podrobnije zapamtiti.

Probudio sam se i, kako još nije svanjivalo, ostao sam ležati ponavljajući u pamćenju sve što sam vidio u snu i što mi je starac rekao. Najzad stadoh razmišljati: Bog zna da li se to meni prikazuje duša pokojnog starca ili se same moje misli tako pričinjaju, jer često i dosta mislim o Dobrotoljublju i o starcu. U ovoj sam nedoumici ustao. Već je počelo svanjivati. I što se dogodi? Ugledam da na kamenu, koji je služio u kolibi umjesto stola, leži Dobrotoljublje otvoreno upravo na onom mjestu što mi je pokazao starac i podcrtao ugljenčićem, upravo kako sam vidio i u snu. Ugljen je, dapače, ležao kraj knjige. To me začudilo jer se dobro sjećam da sinoć knjige nije bilo na tom mjestu, već je sklopljena ležala meni pod uzglavljem i dobro znam da prije nije bilo nikakve bilješke na označenom mjestu. Taj me slučaj uvjerio u istinitost viđenja u snu i o bogougodnosti mojega starca blažene

uspomene. Stadoh čitati Dobrotoljublje onim redoslijedom kako mi je starac ukazao. Pročitao sam jednom i još jednom. Ovo mi je čitanje raspaljivalo u duši želju i oduševljenje da sve pročitano iskusim na djelu. Otvoreno mi se i jasno otkrilo što znači unutarnja molitva, koja su joj sredstva i ciljevi, što iz nje slijedi, kako naslađuje dušu i srce, kako se može raspoznavati tu slast, da li je od Boga, od prirode ili od obmane.

Tako sam prije svega počeo tražiti ono što o srcu naučava Šimun, Novi Bogoslov. Zaklopivši oči, gledao sam u duhu, tj. nastojao sam si predstaviti srce kako se ono nalazi na lijevoj strani prsiju i pažljivo sam slušao njegovo kucanje. To sam radio na početku po pola sata, po nekoliko puta na dan. Spočetka nisam ništa primjećivao osim tame. Ubrzo se počelo odražavati srce i ocrtavati se u njemu kretanje. Tako sam počeo uvoditi i izvoditi Isusovu molitvu u srcu, zajedno s disanjem, po uputama sv. Grgura Sinajskog, Kalista i Ignacija: udišući, naime, zrak dok sam u duhu gledao u srcu, predstavljao sam si i govorio: »Gospode Isuse Kriste«; pri izdisanju bih rekao: »smiluj mi se«.

Na početku bih tako radio po sat vremena, i po dva, i što dalje, to bih se sve više u ovom vježbao tako da sam konačno gotovo po cijeli dan provodio u toj vježbi. Kada bih osjećao umor ili lijenost ili sumnje, odmah bih u Dobrotoljublju počeo čitati mjesta koja naučavaju o djelovanju srca i opet bi se pokazala želja za molitvom. Za tri tjedna počeo sam osjećati bol u srcu, zatim isto tako vrlo ugodnu toplinu, radost i mir. To me pobuđivalo i davalo mi volje da se vježbam sve većom i većom pažnjom u molitvi tako da su sve moje misli bile time zauzete. U tome sam osjećao veliku radost. Od tada sam povremeno počeo osjećati razna čuvstva u srcu i u duhu. Bivalo je katkad da je kipio u meni nekakav užitak, osjećaj slobode i veselja tako da bih se sav izmijenio i prelazio u ushićenje. Ponekad bih osjećao plamenu ljubav prema Isusu Kristu i svemu stvorenju Božjem. Ponekad bi se same od sebe lile slatke suze zahvalnice Bogu koji je tako milostiv bio prema meni grešniku. Ponekad bi mi bilo toliko jasno moje glupo prijašnje shvaćanje da bih sada sasvim lako razumio i razmišljao o stvarima koje si prije nisam mogao ni zamisliti. Ponekad bi se toplina srca razlijevala po cijelom mojem biću i osjećao bih s milinom svuda oko sebe prisutnost Božju. Ponekad bih osjećao u sebi veliku radost u zazivanju imena Isusa Krista i znao bih što znače one riječi: »Kraljevstvo je Božje medu vama.«

Osjećajući takve i slične utjehe, primijetio sam da se posljedice molitve srca pokazuju u tri oblika: u duhu, u čuvstvima i u objavama. U duhu npr. kao slatkoća ljubavi Božje, unutarnji mir, ushićenje duha, čistoća misli, ugodno podsjećanje na Boga, ugodno grijanje srca u osjećajima, ispunjenje ugodnošću cijeloga tijela, radosno ushićenje u srcu, lakoća i hrabrost, ugodan osjećaj života, neosjećajnost prema bolestima i tegobama. U objavama prosvjetljenje razuma, razumijevanje Svetoga pisma, poznavanje smisla stvorenoga, oslobođenje od taštine i shvaćanje slasti unutarnjeg života, uvjerenje o blizini *Božjoj i* Njegove ljubavi prema nama.

Provevši pet mjeseci u samoći, zauzet molitvom i uživanjem u spomenutim *osjećajima,* tako sam se bio privikao molitvi srca da sam je obavljao neprestano. Konačno sam osjetio da se molitva pojavljuje i izgovara sama po sebi, bez ikakve pobude s moje strane u duhu ili u srcu, i to ne samo dok bdijem nego i u snu, i djeluje tako i ni zbog čega se ne prekida, ne staje ni za najkraći tren ma radio ja bilo što. Duša mi je zahvaljivala Gospodu, a srce se topilo u neprestanom veselju.

Došlo je vrijeme sječe drva, stao je pritjecati narod i morao sam napustiti svoje tiho obitavalište. Zahvalivši lugaru, pomolio sam se, poljubio sam taj komad zemlje na kojem se Bog udostojao mene nedostojnoga obdariti svojom milošću, uprtio sam svoju torbu i pošao dalje. Dugo sam dugo lutao po raznim mjestima dok nisam stigao do Irkutska. Molitva srca, koja je djelovala sama po sebi, bila mi je utjeha i razonoda čitavim putem pri svakom susretu. Nikada mi nije prestajala pružati užitke, doduše na razne načine, gdje god bih se nalazio, što god bih radio, čime god bih se zanimao, ničim se nije dala smetati i ničim se nije smanjivala. Radim li štogod, molitva se sama u srcu *pojavljuje i* posao ide brže. Slušam li štogod pažljivo ili čitam, molitva ipak ne prestaje, i u isto vrijeme osjećam i jedno i drugo, upravo kao da sam se razdvojio ili kao da u jednom tijelu imam dvije duše. Bože moj, kolika li je čovjek tajna!

»Kako su brojna tvoja djela, o Gospode! Sve si to mudro učinio.« Na mojem putu zbilo se mnogo čudnih događaja i slučajeva. Kad bih sve ispripovijedao, ni za cio dan ne bih dovršio! Evo, na primjer:

Jednom po zimi idem sam putem kroz neku šumicu da prenoćim u selu udaljenom oko dvije vrste. Odjednom me napadne vuk. Imao sam u ruci čislo, spleteno od vunenog konca, mojeg pokojnog starca. (Uvijek sam to čislo držao uza se.) Zamahnem prema vuku čislom. Što li se dogodi? Čislo mi izleti iz ruke i padne vuku upravo za šiju, a on pobježe od mene i, skočivši kroz trnov grm, zadnjim se nogama u njemu zaplete, a čislom zapne za suhu granu. Tako se koprcao, ali se nije mogao osloboditi jer ga je čislo davilo. Ja se s vjerom prekrižim i pođem vuka osloboditi, tim više da on ne istrgne čislo i s njim pobjegne; tako bi propala moja dragocjenost. Tek što sam se približio i uhvatio za čislo, kadli ga vuk upravo prekinu i pobježe bez traga. A ja, zahvalivši Bogu i sjetivši se pokojnog starca, sretno stigoh do sela. Pođem u svratište i zamolim za konak. Uđem u sobu. U obližnjem su kutu sjedila dvojica: jedan starčić i neki ugojeni čovjek osrednje dobi. Po izgledu nisu baš bili obični ljudi. Upravo su pili čaj. Upitao sam seljaka koji je stajao uz njihova konja tko su oni? On mi reče da je starčić učitelj iz pučke škole, a onaj drugi da je pisar iz okružnog suda, obojica plemići.

- Vozim ih na sajam - reče - dvadeset vrsta odavde.

Prisjeo sam i zamolio gazdaricu za iglu i konac. Prišao sam k svijeći i stao popravljati svoje potrgano čislo. Pisar me pogledao i rekao:

- Izgleda da si se svojski klanjao jer si i čislo potrgao!

- Nisam ja, nego vuk!

- Pa zar se i vukovi mole? - nasmijao se pisar.

Ja sam im ispričao u tančine što se dogodilo i kako je to čislo za mene dragocjeno. Pisar se opet nasmijao i nastavio:

- Kod vas se svetih čudaka uvijek događaju čudesa! Što tu ima svetoga? Ti si ga bacio na vuka, a on je odskočio i pobjegao. I psi se i vukovi boje ako se nečim na njih nabacuješ, a taj se glupo zapleo u šumi. Malo li se koječega događa po svijetu da bismo u sve vjerovali kao da je čudo!

Kad je ovo čuo učitelj, počeo je s njim razgovarati:

- Nemojte, gospodine, ovako zaključivati. Vi ne poznate nauke... A ja u pripovijedanju ovog seljaka vidim misterij prirode, kako čuvstvene, tako i duhovne.

- Kako to može biti? - pitao je pisar.

- Evo vidite: premda vi nemate veće naobrazbe, svakako ste na vjeronauku ukratko učili povijest događaja Starog i Novog zavjeta, izdanu za školsku uporabu. Sjećate li se kako je bilo s našim praocem Adamom dok je još bio u nevinom stanju svetosti: sve su mu se zvijeri i životinje pokoravale i krotko su mu prilazile a on im je davao imena. Starac, čije je bilo ovo čislo, bio je svet. A što znači svetost? Ništa drugo, nego povratak iz grešnosti u stanje nevinosti prvog čovjeka putem podviga.

Kada se posvećuje, duša i tijelo poprima svetost. Ovo je čislo bilo uvijek u rukama sveca. Dakle, dodirom ruku i ižaravanjem iz njega usađena je u predmet sveta moć, moć nevinog stanja prvog čovjeka. To je tajna duhovne prirode. Ovu moć nasljedno po prirodi osjećaju sve životinje i do danas, i to po njuhu. Nos je u svih životinja glavno sredstvo osjeta. To je tajna osjetne prirode.

- Kod vas učenih sve su samo moći i mudrost. A mi ovako jednostavno: naliješ si čašicu votke, srkneš i imat ćeš moć! - reče pisar i pođe prema ormaru.

- To su vaše stvari - reče učitelj - a znanstvene spoznaje prepustite nama, molim vas.

Svidjelo mi se kako je govorio učitelj. Prišao sam i rekao mu:

- Usuđujem se, prijatelju, još nešto dodati o mojem starcu.

Ispričam mu kako mi se pokojnik ukazao u snu, kako me poučio i kako mi je podcrtao tekst u Dobrotoljublju. Učitelj je sve ovo pažljivo saslušao. A pisar, ležeći na peći, samo je brundao:

- Imaju pravo oni što govore da neki polude čitajući previše Bibliju. Tako i jest. Kakav će ti to zloduh po noći šarati po knjigama? Ti si sam u noći srušio knjigu na zemlju i začađio je. I to ti je čudo! Vidi ti ovih skitnica! Puno ih je takvih.

Promrmljavši to, pisar se okrenuo zidu i zaspao. A ja se nakon toga obratih učitelju i rekoh:

- Evo, ako želite, pokazat ću vam i tu knjigu na *kojoj* je pravilno podcrtano, a ne zamrljano čađom.

Izvukoh iz torbe Dobrotoljublje i rekoh pokazujući ga:

- Čudim se tolikoj mudrosti kojom je bestjelesna duša mogla uzeti ugljen i pisati.

A učitelj, vidjevši podcrtano, reče:
- I to je tajna duhova. Kada se duhovi prikazuju u tjelesnom obliku, živom čovjeku, oni uzmu i slože si osjetno tijelo od zraka i materije, a kada izvrše svoje ukazanje, opet vrate ono što su uzeli od te osnove koja je sačinjavala njihovo tijelo. A budući da zrak ima gipkost, snagu koja se rasteže i sažima, tako duša, njim obučena, može sve uzimati, djelovati i pisati. A kakvu to knjigu imaš? Pokaži mi je!
Otvorio je knjigu i pogodio točno govor i riječi Šimuna, Novog Bogoslova.
- Ovo mora da je teološka knjiga. Nikada je nisam vidio.
- Ova knjiga, prijatelju, sastoji se gotovo isključivo od nauka o unutarnjoj molitvi srca u ime Krista. Ovdje su taj nauk potanko razložila dvadesetpetorica svetih otaca.
- Poznata mi je unutarnja molitva - reče učitelj.
Poklonih se pred njim do zemlje i zamolih ga da mi rekne nešto o unutarnjoj molitvi.
- Rečeno je u Novom zavjetu da su i čovjek i svako stvorenje podvrgnuti taštini, ne dragovoljno, i sve po prirodi uzdiše, stremi i sve želi stupiti u slobodu djece Božje. To tajanstveno uzdisanje stvorenja i urođeno stremljenje duša i jest unutarnja molitva. Nema potrebe da je se izučava, ona je u svima i u svemu.
- A kako je steći, otkriti, osjetiti u srcu, prepoznati i svjesno prihvatiti, postići da ona proradi otvoreno, da naslađuje, prosvjetljuje i spašava? - upitam ja.
- Ne sjećam se da li igdje piše o tome u bogoslovnim djelima - odgovori učitelj.
- Evo ovdje, ovdje to piše - ukazao sam ja.
Učitelj je uzeo olovku, zapisao naslov Dobrotoljublja i dodao:
- Obvezatno ću naručiti ovu knjigu iz Tobolska i razgledati je. Tako smo se rastali. Krenuvši, zahvalio sam Bogu na razgovoru s učiteljem i pomolio se da Gospod udesi stvari tako da pisar barem jednom pročita Dobrotoljublje te se prosvijetli na putu spasenja.
Imao sam još jedan slučaj u proljeće. Bio sam stigao u neko selo s namjerom da ostanem kod svećenika. Bio je on dobar čovjek. Živio je sam. Ostao sam kod njega tri dana. Promatrao me to vrijeme i počeo me nagovarati:
- Ostani kod mene, platit ću ti. Upravo trebam savjesnog čovjeka. Vidio si da se ovdje gradi nova zidana crkva uz staru drvenu. Nemam povjerljivog čovjeka koji bi pazio na radnike i koji bi sjedio u kapelici gdje se skupljaju milodari za gradnju. Vidim da bi ti bio za to sposoban, a mogao bi udobno živjeti po svojim namjerama. Ti bi sjedio sam u kapelici i molio se Bogu, ondje ima i izdvojena sobica za stražara. Daj, ostani barem dok se crkva ne dovrši!
Premda sam se dugo nećkao, konačno sam morao pristati na svećenikovo nagovaranje. Tako sam ostao cijelo ljeto do jeseni. Stanovao sam u kapelici. Na početku je bilo mirno i ugodno obavljati molitve premda je mnogo naroda dolazilo u kapelicu, osobito blagdanima. Neki su dolazili da se pomole, neki da zure, a neki da štogod odnesu s tanjura s milodarima. A kako bih ja znao čitati bilo Bibliju, bilo Dobrotoljublje, tako su neki od pridošlih znali sa mnom razgovarati kada bi me vidjeli. Drugi bi opet zamolili da im štogod pročitam.
Primijetio sam poslije nekog vremena da neka seoska djevojka često dolazi u kapelicu i dugo se zna moliti Bogu. Prisluškujući njezino mrmljanje, opazio sam da izgovara nekakve čudnovate molitve, a druge opet sasvim iskrivljeno. Upitao sam je:
- Tko te ovako naučio moliti?
Odgovorila mi je da ju je tako naučila njezina mati koja je bila pravoslavka, a otac raskolnik bezpopovac. Savjetovao sam joj, žaleći sve to, neka izgovara svoje molitve pravilno, po predaji svete Crkve, i odmah je poučio: »Oče naš«, »Bogorodice Djevo, radujsja«. Najzad sam joj rekao:
- Češće i više *obavljaj* Isusovu molitvu. Ta najprije prodire do Boga i ti ćeš s njom postići spasenje duše.
Djevojka je pažljivo prihvatila moj savjet i počela tako postupati sa svom jednostavnošću. I što se dogodilo? Poslije nekog mi je vremena rekla da se privikla na Isusovu molitvu, da osjeća da je privlači neprestana molitva, koliko joj je to moguće, i da poslije molitve osjeća ugodnost i potrebu da opet moli. Bilo mi je drago. Savjetovao sam joj da nastavi dalje i još više moliti u ime Isusa Krista.
Približavao se konac ljeta. Mnogi od onih koji su dolazili u kapelicu, počeli su dolaziti i k meni, ne više samo radi čitanja i savjeta nego i s raznim životnim nevoljama i da saznaju gdje se

nalaze razne izgubljene ili propale stvari. Izgleda da su neki mislili da sam vrač. Najzad je i spomenuta djevojka došla u nevolji radi savjeta kako bi trebala postupati. Otac ju je namjeravao udati za raskolnika, također bezpopovca, a vjenčao bi ih obični seljak.

- Kakav je to zakoniti brak, to nije ništa drugo nego blud. Pobjeći ću kud bilo!

A ja joj rekoh:

- Kuda ćeš bježati? Opet će te naći. Danas se nikuda ne može sakriti bez traga, svugdje te nadu. Radije se usrdnije moli Bogu da On svojim odredbama poništi namjere tvojega oca i sačuva tvoju dušu od grijeha i krivovjerja. U tome ima više nade nego u tvojem bijegu.

Vrijeme je teklo i dalje, a meni je postalo nepodnosivo zbog buke i rastresenosti. Najzad je i ljeto minulo, te odlučim ostaviti kapelicu i nastaviti svoj put kao i prije. Došao sam svećeniku i rekao mu:

- Vi, oče, poznate moju namjeru. Meni je potrebna tišina radi molitve, a ovdje ima za mene previše rastresenosti i štete. Ispunio sam svoje obaveze, proveo ljeto ovdje, a sada me otpustite i blagoslovite za moj samotni put.

Svećenik me nije htio otpustiti, već me stao nagovarati:

- Što ti smeta da i ovdje moliš? Pa nemaš nikakva posla osim da sjediš u kapelici, a kruha imaš uvijek. Možeš tu moliti dan i noć. Bog te blagoslovio, brate! Ti si sposoban i koristan za to mjesto, ne brbljaš gluposti s onima koji dolaze, a Crkvi *Božjoj* donosiš korist i skupljaš vjerno darove. To je ugodnije pred Bogom nego tvoja samotna molitva. Što imaš od samoće? Radosnije je moliti s narodom. Bog je stvorio čovjeka ne da bude osamljen, nego da jedan drugome pomaže, jedan drugoga vodi k spasenju, već kako tko može. Pogledaj svece i crkvene učitelje: oni su dan i noć skrbili i vodili brigu o Crkvi i posvuda su propovijedali, a nisu sjedili u samoći i skrivali se od ljudi!

- Svakome, oče, Bog daruje svoj dar. Bilo je puno propovjednika, a bilo je puno i pustinjaka. Kako je tko i kakvu sklonost nalazio, tako je i postupao i vjerovao da mu je sam Bog u tome pokazao put spasenja. A kako ćete vi meni protumačiti da su mnogi ostavljali i biskupsko dostojanstvo, samostansko poglavarstvo ili svećeničko služenje i bježali u osamljene pustinje da se ne bi zbunili medu narodom? Tako je i sv. Izak Sirski bježao od svoje biskupske pastve, a časni otac Atanazije Atonski ostavio je svoju mnogobrojnu redovničku zajednicu. Sve su to učinili zato jer su im ta mjesta bila mjesta za rastresenost, a oni su zaista vjerovali riječi Isusa Krista: »Što koristi čovjeku ako dobije sav svijet, a izgubi svoj život?«

- Oni su bili sveci - reče svećenik.

- Ako su bili sveci - odgovorih - i čuvali se da se ne povrijede u ophođenju s ljudima, što tek preostaje nemoćnom grešniku?

Najzad sam se rastao s tim dobrim svećenikom, a on me ljubazno otpustio na put.

Prošavši deset vrsta, zaustavio sam se da prenoćim u selu. U prenoćištu sam vidio očajno bolesnog seljaka i predložio prisutnima da mu omoguće da primi sv. pričest. Pristali su i pred zoru su poslali po, svećenika u selo gdje im je župa. Ostao sam čekati da se poklonim pred svetootajstvom i pomolim pred ovim velikim sakramentom. Izašao sam na ulicu, sjeo na nasip i čekao da dođe svećenik.

Najednom eto k meni iz jednog dvorišta one djevojke što je molila u kapelici.

- Otkud ti ovamo? - zapitah je.

- Moji su odlučili da me udaju za onog raskolnika i ja sam pobjegla! - i poklonivši se do zemlje nastavi - Budi dobar, uzmi me sa sobom i odvedi u kakav ženski samostan. Ne želim se udati, hoću biti u samostanu i obavljati Isusovu molitvu. Tebe će ondje poslušati i tako mene primiti.

- Draga moja - rekao sam - kamo da te vodim? U ovom kraju ne znam nijednog ženskog samostana, a i kako ću s tobom poći kad nemaš putnice? Baš te nigdje neće primiti. A ni sakriti se nigdje ne možeš u ovo vrijeme. Odmah bi te uhvatili, otpremili natrag i još kaznili za skitnju! Bolje je da se vratiš kući i moliš se Bogu, a ako se ne želiš udati, pretvaraj se da si bolesna. To je spasonosno pretvaranje i tako su postupale sveta majka Klementova i časna majka Marina koja je bila monahinja u muškom samostanu i mnoge druge.

Dok smo tako raspravljali, opazismo četiri seljaka koji su se vozili na kolima i galopom stigoše do nas. Pograbe djevojku, posade je u kola i otprave je s jednim od seljaka, a ostala su trojica meni

svezala ruke i potjerala me natrag u selo gdje sam ljetos živio. Na sva moja opravdavanja samo su vikali:

- Mi ćemo te, pobožnjakoviću, naučiti kako se zavode djevojke!

Pod večer me dovedoše seoskim vlastima, okovaše mi noge i posadiše u zatvor do jutra dok se ne skupe da mi sude. A svećenik, kad je saznao da sam u zatvoru, došao me je posjetiti. Donio mi je večeru, tješio me i obećao da će se za mene zauzeti i da će im reći, kao moj duhovni otac, da nisam takav kakvim me oni smatraju. Prosjedivši tako jedno vrijeme uza me, najzad je otišao.

Kasnije se navečer zaustavio u tom selu zapovjednik okružne policije. Ispričali su mu moj slučaj. Zapovjedio je da se sastane zbor i da me dovedu u sudsku sobu. Ušli smo i čekali. Policijski je zapovjednik došao, s kapom na glavi sjeo za stol i vrlo odrješito viknuo:

- Ej, Epifane, da li je ova djevojka, tvoja kći, nešto odnijela iz kuće?

- Nije ništa, gospodine.

- Je li joj utvrđena kakva krivica s ovim mamlazom?

- Nije, gospodine.

- Dakle, ovako ćemo rasuditi i riješiti čitavu stvar: sa svojom kćeri ti se sam sporazumi, a ovoga ćemo junaka sutra podučiti, potjerati i oštro kazniti da se više ne bi ovuda pokazivao. To je sve!

Kad je to rekao, zapovjednik je otišao od stola i uputio se spavati u svoje konačište. Mene su opet vratili u zatvor. Rano ujutro dođoše dvojica seoskih redara, stotnik i desetnik, išibaše me i pustiše. Ja sam otišao zahvaljujući Bogu što me učinio dostojnim trpjeti radi svojega imena. To me tješilo i još više u meni rasplamsavalo neprestanu molitvu srca.

Sve što se dogodilo nikako me nije žalostilo: kao da se dogodilo s nekim drugim, a ja kao da sam samo prisustvovao. Dapače, i batinanje sam mogao podnijeti. Molitva koja mi je naslađivala srce nije dopuštala da se ni na što obazirem.

Prošavši četiri vrste, susreo sam majku one djevojke gdje se vraća sa sajma. Prepoznala me i rekla:

- Naš je mladoženja odustao. Razljutio se na Akulku zato što je bježala od njega.

Zatim mi je dala kruha i kolača i tako sam pošao dalje.

Vrijeme je bilo suho pa mi se nije dalo noćivati u kakvom selu. Pred večer sam opazio u šumi dva sadjevena stoga sijena i pod njima sam se ispružio da spavam. Kad sam zaspao, vidio sam u snu kako tobože idem po putu i čitam poglavlja Antuna Velikog iz Dobrotoljublja. Najednom, stigne me starac i govori mi:

- Ne čitaj to, nego evo ovdje - i pokaza mi 35. poglavlje Ivana Karpatskog, u kojem se govori sljedeće: »Ponekad onaj koji uči biva predan na izrugivanje i trpi napasti za one koji se od njega duhovno koriste.«

Još mi je ukazao na 41. poglavlje istoga gdje stoji: »Koji usrdno obavljaju molitvu, bivaju obuzeti strašnim i zlim napastima.«

Zatim je počeo govoriti:

- Bdij duhom i ne malaksavaj! Sjeti se što je rekao Apostol: »Moćniji je onaj koji je u vama, nego onaj koji je u svijetu.« Eto, ti si osobnim iskustvom upoznao da se ne dopušta nikakva napast koja bi bila jača od ljudske moći »... nego će s kušnjom dati sretan ishod«. Uzdanje u ovu pomoć Božju jačalo je i rukovodilo k revnosti i žaru pobožne svete ljude koji su ne samo svoj život proveli u samotnoj i neprestanoj molitvi nego su iz bratske ljubavi poučavali i otkrivali svoja iskustva i drugim ljudima po potrebama. O tome govori ovako sveti Grgur Solunski: »Ne samo da nama dolikuje da neprestano molimo u ime Krista po zapovijedi Božjoj nego treba učiti i otkrivati to i drugima, uopće svim monasima, svjetovnjacima, mudrima, priprostima, muškarcima, ženama i djeci, i razbuđivati u svima žar za neprestanom molitvom.« Slično govori i časni otac Kalist Antilikuda, da i razmišljanje uma o Gospodu (tj. unutarnju molitvu) ili spoznajno razmatranje te načine uzvišenja duše ne valja držati samo u svojoj nutrini, već ih treba zapisivati, pismeno izložiti radi opće koristi i bratske ljubavi. Upravo i riječ Božja o tom govori: »Potpomognuti brat jači je od tvrda grada.«

Samo, u ovom slučaju treba izbjegavati taštinu da se sjeme božanskog nauka ne bi sijalo u vjetar.

Kada sam se probudio, osjetio sam veliku radost u srcu i ojačanje u duši. Tako sam pošao dalje na svoj put.

Mnogo vremena poslije toga dogodio mi se još jedan slučaj.

Jednom zgodom, upravo 24. ožujka, osjetio sam neodoljivu želju da sutra, tj. na dan posvećen prečistoj Majci Božjoj, na spomen upućene joj Blagovijesti, primim svetu pričest. Stoga sam ostatak dana i cijelu noć hodao da dospijem na jutrenje. Bilo je vrlo loše vrijeme, sad snijeg, sad kiša, a još k tome jak vjetar i studen. Putem sam morao prijeći preko nekog potočića, a nisam došao ni do sredine, kadli se led pod mojim nogama prolomi i propadoh u vodu do pasa. Ovako mokar došao sam na jutrenje. Prestajao sam službu Božju na *kojoj* mi je Bog dao da se pričestim.

U namjeri da taj dan provedem u miru, bez smetnji *svojoj* duhovnoj radosti, isprosio sam od crkvenjaka dozvolu da ostanem do sutra u stražarnici. Cio sam taj dan proveo u neizrecivoj radosti i užitku. Ležao sam na klupi u nezagrijanoj stražarnici baš kao da počivam u krilu Abrahamovu. Molitva je u meni snažno djelovala. *Osjećaj* ljubavi prema Isusu Kristu i Majci *Božjoj* uzdizao se u mojem srcu kao valovi i utapao mi dušu u utješno ushićenje. Pod večer sam najednom osjetio jako trganje u nogama. Sjetio sam se da su mi bile mokre. Ne obazirući se na to, stao sam pažljivije prianjati uz molitvu i nisam više osjećao boli. Ujutro sam htio ustati, kadli spazih da ne mogu ni pomaknuti nogama: sasvim su bile oduzete i oslabile kao da su od pruća. Crkveni me pazitelj silom odvukao s klupe. Tako ostadoh sjediti dva dana nepokretan. Treći dan me pazitelj stao tjerati iz stražarnice:

- Ako ovdje umreš, imat ću brige!

Jedva sam nekako ispuzao na rukama i legao u crkvenom predvorju.

Tako sam preležao dva dana. Ljudi koji su pokraj mene prolazili nisu obraćali pažnje ni na mene ni na moje moljakanje. Najzad je neki seljak došao do mene, sjeo i porazgovarao sa mnom. Između ostalog mi je rekao:

- Što ćeš mi dati ako te izliječim?

- Nemam ti što dati - rekao sam mu.

- A što to imaš u torbi? - Samo dvopek i knjige.

- A da li bi odradio kod mene barem jedno ljeto ako te izliječim?

- Ni raditi ništa ne mogu. Vidiš da vladam samo jednom rukom, a druga je gotovo suha. - Što, dakle, znaš raditi?

- Ništa osim što znam čitati i pisati.

- A, pisati! No nauči pisati mojega malog sinčića. On znade ponešto čitati, a ja bih htio da nauči i pisati. Učitelji traže puno, dvadeset rubalja za podučavanje.

Pristao sam. Seljak me s crkvenim paziteljem odvukao k sebi i smjestio me iza dvorišta u staroj napuštenoj kupaonici. I počeo me liječiti: nakupio je po poljima, dvorištima i gnojištima cijelu hrpu raznih trulih kostiju, kravljih, ptičjih i drugih. Sve je oprao i izlomio na sitno nekim kamenom i sasuo u velik krčag. Pokrio ga je nekim poklopcem na kojem je ostala rupa. Spustio ga je u prazan lonac ukopan u zemlju, a sam je krčag odozgor debelo namazao glinom te je, obloživši sve hrpom drva, ložio duže od jednog dana. Dodavao je drva i govorio:

- Ovo će biti smola od kostiju.

Drugi dan otkopao je iz zemlje lonac u koji je iz krčaga kroz rupu na poklopcu bila nacurila gotovo litra guste, crvenkaste, masne tekućine jaka mirisa. Sve je izgledalo kao da je od sirovog mesa. Kosti što su ostale u krčagu, od gnjilih i crnih kakve su bile, postadoše prozirne kao sedef ili biser. Tom sam si tekućinom trljao noge pet puta na dan. I što se dogodilo! Već sam drugi dan osjetio da mogu micati prstima. Trećeg sam dana osjetio da mogu noge pregibati, a petog sam dana ustao i na štapu prošao po dvorištu. Upravo za tjedan dana moje su se noge opet učvrstile kao što su bile. Zahvalio sam Bogu za ovo i pomislio: kolike li mudrosti Božje u stvorenjima! Suhe gnjile kosti, gotovo sasvim pretvorene u zemlju, eto, čuvaju u sebi životnu snagu, boju, miris i djelovanje na živa tjelesa baš kao da ulijevaju život umrtvljenim udovima. Upravo je to zalog budućeg uskrsnuća od mrtvih! Ovo bi trebalo pokazati onom lugaru, kod kojega sam onomad živio, što je sumnjao u uskrsnuće mrtvih!

Kad sam prizdravio, počeo sam učiti mališana. Za vježbu sam mu napisao Isusovu molitvu. Dao sam mu da piše pokazujući mu kako će pravilno sastavljati riječi. Bilo mi ga je lako učiti jer je

po danu posluživao kod upravitelja, a k meni je dolazio dok je on spavao, tj. od svanuća do kasne službe Božje. Dijete je bilo pametno pa je brzo naučilo mnogo toga pisati. Kad je upravitelj vidio kako mali piše, upitao ga je:

- Tko te to naučio?

Mališan odgovori da ga je naučio onaj hodočasnik s usahlom rukom što stanuje u staroj kupaonici. Znatiželjni upravitelj, rodom Poljak, došao me vidjeti i baš me našao dok sam čitao Dobrotoljublje. Počeo je razgovor pitanjem:

- Što to čitaš?

Pokazao sam mu knjigu.

- A, to je Dobrotoljublje! Vidio sam tu knjigu kod našega župnika kad sam bio u Vilnu. Čuo sam da su u njoj napisani kojekakvi trikovi i vještine za molitvu, što su napisali grčki monasi, slično onome kako u Indiji i Buhari fanatici derviši sjede i napuhuju se postižući tako nekakvo škakljanje u srcu, te glupo smatraju ovu prirodnu pojavu molitvom tobože darovanom od Boga. Treba se moliti jednostavno, s namjerom da izvršimo svoje dužnosti pred Bogom. Kad ujutro ustanemo, treba izmoliti Očenaš kako je sam Krist naučio. To ti je dosta za cio dan, a ne da neprestano ponavljaš jedno te isto. Tako možeš poludjeti, a i srcu naškoditi.

- Nemojte tako misliti, čovječe, o ovoj svetoj knjizi. Nisu je napisali obični grčki monasi, nego veliki i sveti ljudi iz davnih vremena, koje i vaša Crkva štuje, kao Antun Veliki, Makarije Veliki, Marko Asket, Ivan Zlatousti i ostali. Čak su i indijski i buharski monasi od njih poprimili način unutarnje molitve srca koju su, nažalost, samo iskrivili i iznakazili. Tako mi je pripovijedao pokojni starac. A u Dobrotoljublju su sve pouke o djelovanju molitve sa srcem uzete iz Svetog pisma u kojem je sam Isus Krist koji je zapovjedio da se moli »Oče naš«, također je zapovjedio da se obavlja i molitva srca kada je rekao: »Ljubi Gospoda, Boga svojega, svim srcem svojim i svom dušom svojom i svim umom svojim«; »pazite, bdijte i molite«; »ostanite u meni i ja u vama«. A sveti oci, navodeći svjedočanstvo svetog kralja Davida iz knjige Psalama: »kušajte i vidite kako je dobar Gospodin«, tumače da kršćanin mora svim snagama nastojati i postizavati užitak u molitvi i u njoj neprestano tražiti utjehu, a ne naprosto i samo jednom na dan izreći Očenaš! Pročitat ću vam kako sveti oci osuđuju one koji se ne trude da postignu i izuče lijepu molitvu srca. Oni pišu da ti dotični griješe u sljedećem: 1. protive se Svetom pismu koje je nadahnuto Bogom; 2. ne pretpostavljaju da postoji više i savršenije stanje duše te, zadovoljavajući se samo izvanjskim krepostima, ne mogu osjećati gladi i žeđi za pravdom, a zatim bivaju lišeni blaženstva i radosti u Gospodu; 3. sanjareći o sebi po izvanjskim krepostima, nerijetko padaju u napast zadovoljstva samim sobom ili u oholost i tako sami sebi štete.

- To ti čitaš nešto previsoko - reče upravitelj. - Zar mi svjetovnjaci možemo za tim trčati?

- Evo, pročitat ću vam o tome nešto jednostavnije kako su i ljudi svjetskog staleža obavljali neprestanu molitvu.

Našao sam u Dobrotoljublju propovijed Šimuna, Novog Bogoslova, »O mladiću Jurju« i počeo sam čitati.

Upravitelju se sve to svidjelo pa mi reče:

- Daj mi tu knjigu da pročitam. Kad budem imao slobodnog vremena, pregledat ću je.

- Mogu vam je ustupiti za jedan dan, više ne, jer je ja čitam svaki dan i bez nje ne mogu biti.

- Barem mi ispiši što si sada pročitao, platit ću ti.

- Vaša mi plaća ne treba. Vrlo ću vam rado to prepisati samo da vam Bog dade revnost u molitvi.

Odmah sam mu sa zadovoljstvom prepisao sve pročitano. On je kasnije pročitao *svojoj* ženi i objema se vrlo svidjelo. Ponekad su me pozivali k sebi. Dolazio sam k njima s Dobrotoljubljem, čitao im ga, a oni su slušali i pili čaj. Jednom su me zadržali i na ručku. Upraviteljeva žena, ugodna starica, sjedila je s nama i jela pečenu ribu. Nekako neoprezno zapela joj je koščica u grlu. Uza svu našu pomoć nikako je se nije mogla osloboditi. Jako ju je boljelo i za dva sata legla je u postelju. Poslali su po liječnika trideset vrsta daleko. Ja sam pošao kući već pod večer. Bilo mi je vrlo žao. Dok sam spavao lakim snom, čuo sam glas svojega starca, ali nikoga nisam vidio. Glas mi je govorio:

- Tebe je, eto, tvoj gazda izliječio, a zašto ti ne bi pomogao upraviteljevoj ženi?

- Vrlo bih joj rado pomogao, ali ne znam kako? Ne znam čime!

- Evo, ovako ćeš uraditi: ona još od djetinjstva osjeća veliku odvratnost prema ulju za kandila. Ne samo da ga ne može uzimati nego joj se sam miris gadi. Tako joj daj da popije žlicu toga ulja. Ona će povraćati, kost će ispati, a uljem će se pomazati rana u grlu što ju je kost izgrebla i ona će ozdraviti.

- A kako ću joj dati ulje kad joj se gadi? Ona ga neće piti.

- Zapovjedi upravitelju da je pridrži za glavu, a ti joj nalij ulje odjednom, makar i silom!

Probudio sam se i odmah otišao do upravitelja i sve mu ispričao u tančine. On na to reče:

- Ona već hriplje i bunca, a i vrat joj je natekao. Ipak pokušajmo jer ulje je lijek koji ne može štetiti premda joj neće pomoći. Nalio je u čašicu toga ulja i nekako smo joj dali da proguta. Odmah je počela jako povraćati i ubrzo je ispala kost zajedno s krvlju. Bilo joj je lakše i tvrdo je zaspala.

Ujutro sam došao vidjeti kako je i opazio da starica sjedi mirno za čajem i zajedno se s mužem čudi ozdravljenju, a još više tome da mi je bilo rečeno u snu da joj se gadi ulje za kandilo jer to nije znao nitko osim njih dvoje. Tada je upravo došao i liječnik. Upraviteljeva mu je žena ispripovijedala kako se izliječila, a ja sam ispričao kako je seljak mene izliječio. Kad je sve to čuo, liječnik reče:

- Ni jedan ni drugi slučaj nisu za čuđenje. U oba je slučaja djelovala moć prirode, ali ću ih ipak sebi zapisati za uspomenu.

Uzeo je pisaljku i zapisao je u *svojoj* spomenici.

Poslije toga se brzo raširio glas po cijeloj okolici da sam ja i vidovnjak i liječnik i da sam čarobnjak. Stadoše stizati k meni sa svih strana zbog raznih pitanja i slučajeva, donosili mi darove i počeli me štovati i častiti. Tjedan sam dana tako proveo, ali pobojavši se da se ne uzoholim i ne naškodim si rastresenošću, potajno sam po noći napustio to mjesto.

Tako sam se opet uputio na svoj samotni put i osjetio takvo olakšanje kao da mi se cijelo brdo svalilo s ramena. Molitva me sve više i više tješila, tako da sam ponekad gorio od ljubavi prema Isusu Kristu, a od tog uzvišenog ushićenja nešto kao utješna struja razlijevalo se po cijelom mojem biću. Pomisao na Isusa Krista tako se urezala u mojem razumu da mi je izgledalo, kada sam razmišljao o evanđeoskim događajima, kao da ih pred sobom promatram. To bi me ganulo i od radosti bih plakao. Osjećao sam toliku radost da se to ne može ni izreći. Znalo se dogoditi da po tri dana nisam ulazio u naselja. U ushićenju sam osjećao kao da se na zemlji nalazim samo ja, jedini ja, nesretni grešnik pred milostivim i čovjekoljubivim Bogom. Ova me samoća tješila, a užitak molitve se tada osjećao više nego medu mnoštvom.

Konačno sam stigao do Irkutska. Poklonio sam se moćima svetoga Inocenta i počeo razmišljati u sebi kuda ću sada ići? Nije mi se sviđalo ostajati u gradu sa toliko stanovnika. U dvoumici sam pošao ulicom. Sreo me neki tamošnji trgovac i upitao:

- Jesi li ti hodočasnik? Zašto ne dođeš k meni?

Zajedno smo pošli u njegovu bogatu kuću. Pitao me tko sam i ja sam mu ispripovijedao o svojem porijeklu. Saslušao me i rekao:

- Ti bi trebao hodočastiti u drevni Jeruzalem. Ondje je svetinja kakvoj nema nigdje ravne!

- Rado bih pošao - rekao sam mu - ali ne mogu ići suhim kopnenim putem. Mogu stići do mora, ali kako da preplovim kad nemam čime platiti. Za to je potrebno mnogo novaca.

- Ako želiš - reče trgovac - ja ti mogu predložiti sredstvo. I lanjske sam godine onamo uputio jednog starčića iz naših strana.

Ja mu se duboko poklonih a on nastavi:

- Slušaj, preporučit ću te pismom svojemu sinu u Odesu. On ondje živi i ima trgovačke veze s Carigradom. On će te rado prevesti do Carigrada, a tamo će zapovjediti svojim pomoćnicima da zauzmu za tebe jedno mjesto na nekom brodu za Jeruzalem. On će za tebe platiti. To nije tako skupo.

Bilo mi je drago što to čujem. Mnogo sam zahvaljivao ovom svojem dobročinitelju za njegovu dobrotu, a još više sam zahvalio Bogu što je iskazao takvu očinsku ljubav i providnost prema meni, nesretnom grešniku, koji nisam učinio baš ništa dobra ni sebi ni ljudima i koji badava jedem tuđi kruh u svojoj beskorisnosti. Tako sam bio u gostima kod tog trgovca tri dana. Napisao mi je, kako je i obećao, pismo za svojega sina s preporukom za mene. I tako idem sada u Odesu s namjerom da stignem do svetog grada Jeruzalema. Ali ne znam da li će Gospod dopustiti da se poklonim Njegovom Grobu koji u sebi nosi život.

TREĆA ISPOVIJEST

Pred samim izlaskom iz Irkutska pošao sam još jednom svojemu duhovnom ocu s kojim sam vodio razgovore i rekao mu:

- Evo me, spreman sam za put u Jeruzalem. Došao sam se s vama oprostiti i zahvaliti za kršćansku ljubav prema meni, nedostojnom hodočasniku.

On mi reče:

- Neka Bog blagoslovi put tvoj! A kako da mi nisi ništa rekao o sebi, tko si i od kuda si? Puno sam se toga naslušao od tebe o tvojim putovanjima. Zanimljivo bi bilo nešto saznati o tvojemu porijeklu i životu prije hodočašća.

- Dobro - rekao sam mu - vrlo ću rado ispričati i to. Nije duga pripovijest.

Rodio sam se u jednom selu Orlovske pokrajine. Nakon smrti oca i matere ostalo nas je dvoje djece, stariji brat i ja. Njemu je bilo deset godina, a ja sam bio u trećoj. Tako nas je uzeo k sebi djed da nas othrani. Bio je to imućan i čestit starac, držao je svratište na glavnoj cesti. Kod njega se zaustavljalo mnogo došljaka. Tako smo se preselili k djedu. Brat je bio jogunast, samo je trčkarao po selu, a ja sam se više držao uz djeda. Blagdanom smo išli s njim u crkvu, a kod kuće nam je često čitao Sveto pismo, baš ovo koje je kod mene. Brat je odrastao i pokvario se. Naučio je pijančevati. Meni je već bilo sedam godina. Jednom smo ležali zajedno na kaminu, a on me gurnuo odande i povrijedio mi lijevu ruku. Od tada s njom ne vladam, potpuno se osušila.

Vidjevši da neću biti sposoban za seljačke poslove, počeo me djed učiti čitati. Budući da nismo imali čitanke, on me je učio čitati po ovom Svetom pismu: pokazivao mi je slova, prisiljavao me da slažem riječi i razabirem znakove. Kad je djedu oslabio vid, često je tražio od mene da mu čitam Sveto pismo. On je slušao i ispravljao me. Kod nas se često zaustavljao pisar našega okruga koji je vrlo lijepo pisao. Ja sam gledao i svidjelo mi se kako on piše. Tako sam i sam po njegovom uzoru počeo izvoditi riječi, a on mi je pokazivao, davao papira i tinte, oštrio mi pera. Tako sam i naučio pisati. Djedu je to bilo drago pa me je savjetovao:

- Bog ti je, eto, darovao pismenost, bit ćeš pravi čovjek. Zato zahvali Gospodu i češće se moli.

Mi smo išli u crkvu na sva bogosluženja, a i kod kuće smo se češće molili. Tražili su od mene da čitam »Pomiluj mja, Bože«, a djed i baka su se klanjali ili klečali. Najzad sam i ja navršio sedamnaest godina. Baka je tada umrla. Djed mi je govorio:

- Kod nas nema gazdarice, a kako ćemo bez ženske osobe? Tvoj je stariji brat pošao stranputicom. Želio bih da se oženiš.

Ja sam se nećkao zbog svoje ozljede, ali djed je ostajao pri svojem, Tako su me oženili. Izabrali su djevojku ozbiljnu i dobru, dvadeset godina staru. Prošla je godina dana i djed se smrtno razbolio. Pozvao me k sebi i rekao:

- Evo ti kuća i sva baština, živi savjesno, ne varaj nikoga, a napose moli se Bogu jer sve od Njega dolazi. Ne polaži nade ni u što osim u Boga, pohađaj crkvu, čitaj Sveto pismo i sjećaj se mene i svoje bake. Evo ti i tisuću rubalja, štedi, ne troši bez potrebe, ali nemoj biti škrt. Sirotinji i Božjim crkvama darivaj.

Tako je on umro a ja sam ga pokopao. Brat je bio zavidan što su kuća i imetak ostavljeni samo meni. Počeo se ljutiti na me. Toliko mu je davao u zlu pomagao da je pomišljao i na to da me ubije. Konačno, evo što je učinio: probio se do spremišta gdje je stajao novac, izvukao ga iz škrinje i zapalio spremište. Mi smo to čuli tek kada su već sve zgrade bile u plamenu tako da smo jedva uspjeli skočiti kroz prozor uzevši sa sobom samo odjeću u *kojoj* smo spavali. Sveto se pismo nalazilo pod jastukom i uzeli smo ga sa sobom. Promatrajući kako nam kuća gori, govorili smo između sebe: »Hvala Bogu, dobro je što je Sveto pismo ostalo cijelo, imat ćemo se čime tješiti u nevolji.« Tako nam je sve izgorjelo, a brata je nestalo bez traga. Tek kasnije smo saznali da se brat pijan hvalio kako je odnio novac i potpalio kuću.

Ostali smo goli i bosi, pravi prosjaci. Nekako smo podigli kolibu na dug i stali živjeti kao bezemljaši. Moja je žena bila prava majstorica u ručnim radovima: tkala je, prela, šivala, preuzimala narudžbe kod ljudi. Dan i noć je radila da me uzdrži. A ja kao bogalj nisam mogao ni opanke plesti. Ona je znala tkati ili presti, a ja sam sjedio pokraj nje i čitao joj Sveto pismo. Ona je slušala, a katkad

i zaplakala. Znao sam je upitati: »Zašto sada plačeš? Živi smo, hvala Bogu!« Ona bi na to odgovorila: »Za mene je to tako ganutljivo i lijepo napisano u Svetom pismu.« Pamtili smo djedovu oporuku: često smo postili, svako jutro čitali akatist, a navečer smo činili do po tisuću poklona da ne upadnemo u napast. Čudnovato je da o unutarnjoj molitvi, koja se obavlja u srcu, ni pojma nismo imali, čak nikada nismo ni čuli za nju. Molili smo neprestano jezikom, besmisleno se klanjali, prigibali se kao budale. Rado smo molili, tako da nam duga i nerazumljiva izvanjska molitva nije izgledala teška, nego se, naprotiv, obavljala vrlo rado. Pravo mi je rekao neki učitelj da u čovjeku djeluje unutarnja molitva koje ni sam nije svjestan. Nepoznato je kako ona nastaje u duši, a pobuđuje na moljenje kako tko zna i umije.

Pošto su minule dvije godine ovakvog našeg života, moja se žena najednom razboljela. Dobila je nekako veliku groznicu. Pričestila se i deveti dan umrla. Ostao sam sam samcat, a raditi ništa nisam mogao. Trebalo je sada lutati po svijetu i prositi milostinju, a toga sam se stidio. Osim toga, spopala me takva tuga za pokojnom ženom da nisam znao kuda bih. Kada sam ulazio u kolibu i ugledao njezinu odjeću ili kakvu maramu, znao sam tako gorko zaplakati da sam padao u nesvijest. Nisam mogao više podnositi svoje tuge živeći kod kuće. Zbog toga sam prodao kolibu za dvadeset rubalja, a što je bilo odjeće moje ili ženine, dao sam siromasima. Zbog moje ozljede dali su mi stalnu putnicu, i tako sam uzeo svoje drago Sveto pismo i pošao kuda su me oči vodile. Kad sam krenuo, pomislio sam kuda da se uputim? Poći ću prije svega u Kijev, pokloniti se ugodnicima Božjim i zamoliti ih za pomoć u svojoj tjeskobi. Čim sam to odlučio, odmah mi je bilo lakše i radosno sam stigao do Kijeva. Od tada je već prošlo trinaest godina. Putujem neprekidno okolo po raznim mjestima. Obišao sam mnogo crkava i samostana a sada više lutam po poljima i stepama. Ne znam hoće li Gospodnja biti volja da stignem do svetog Jeruzalema. Bilo bi dobro ondje i grešne kosti svoje pokopati, ako bude volja Božja.

- A koliko ti je godina?

- Trideset i tri.

Gle, Kristova dob!

ČETVRTA ISPOVIJEST

»A meni je milina biti u Božjoj blizini, imati sklonište svoje u Gospodinu. «

- Ima pravo ruska poslovica: »Čovjek snuje, a Bog određuje« - rekao sam došavši ponovno k svojemu duhovnom ocu. - Zamišljao sam kako ću danas hodati i hodati putem k svetom gradu Jeruzalemu, a kad tamo, dogodilo se potpuno drukčije. Sasvim nepredviđen slučaj zadržao me još tri dana na ovom mjestu. Nisam izdržao da ne dođem do Vas da Vas o tome obavijestim i da se posavjetujem o *svojoj* odluci u ovom slučaju koji se dogodio potpuno neočekivano, evo ovako.

Oprostivši se sa svima, krenuo sam na put i baš kad sam htio prijeći granicu grada, opazio sam da na vratima posljednje kuće stoji poznat mi čovjek koji je nekada i sam bio hodočasnik, kao i ja sada, i kojega već tri godine nisam vidio. Pozdravio sam se s njim i on me upitao kamo to idem. Odgovorio sam mu:

- Htio bih, bude li volja Božja, u drevni Jeruzalem.

- Hvala Bogu - nastavio je on - evo ti dobra suputnika.

- Bog s tobom i s njim - rekoh. - Zar ne znaš da po svojem običaju nikada ne putujem u društvu jer sam navikao hodočastiti uvijek sam.

A on će mi na to:

- Slušaj, znam da će ovaj suputnik biti po tvojem ukusu. I njemu s tobom i tebi s njim bit će ugodno. On je iz ovoga mjesta, dobar starac, i uz to sasvim gluh tako da, koliko god mu vikao, ništa ne može čuti. Ako ga treba što pitati, treba mu napisati na papirić i tako će odgovoriti. Tako ti neće dodijati na putu. Ništa neće s tobom razgovarati, čak niti kod kuće, a ti ćeš mu biti od velike koristi. Sin mu daje konja i kola do Odese pa da ih ondje proda. Istina, starac želi ići pješice, ali za njegovu prtljagu i neke darove za Grob Gospodnji potreban mu je prijevoz. Eto i ti možeš tu staviti svoju prtljagu. Pomisli kako bi bilo moguće pustiti starog i gluhog čovjeka s kolima samog na tako dalek put? Dugo su tražili nekoga da ga prati, ali svi zahtijevaju da im se dobro plati. A i opasno je pustiti ga s nepoznatim čovjekom jer nosi novce i razne stvari. Pristani, brate, bit će ti lijepo. Odluči se, na slavu Božju, iz ljubavi prema bližnjemu, a ja ću uvjeriti gospodare o tebi i bit će neopisivo zadovoljni. To su dobri ljudi koji me mnogo vole. Ja sam kod njih zaposlen ima već dvije godine.

Kako smo porazgovarali, poveo me u kuću k domaćinu. Odmah sam shvatio da to mora biti čestita obitelj i pristao sam na njihov prijedlog. Tako smo i odlučili, ako Bog blagoslovi, krenuti na put trećeg dana Božića nakon što odslušamo svetu službu Božju.

Kakve li se neočekivane zgode ne nađu u životu! A Bog i njegova providnost upravljaju našim namjerama i djelima kao što je i pisano: »Da, Bog u svojoj dobrohotnosti izvodi u vama i htjeti i djelovati.«

Kad je sve to saslušao, reče moj duhovni otac:

- Od srca mi je drago, brate moj, što je Gospod dao da te vidim još jednom i to nenadano nakon kratkog vremena. A budući da si sada slobodan, drago će mi biti da te zadržim nešto dulje. Tako ćeš mi bolje ispričati o svojim poučnim doživljajima koji su se zbili na tvojem dugom hodočasničkom putu. Slušao sam sa zanimanjem tvoje dosadašnje ispovijesti.

- Rado ću to učiniti - rekao sam i počeo pripovijedati.

- Bilo je svega dosta, i dobra i zla. Nije moguće sve u tančine ispripovijedati, a mnogo je toga već i nestalo iz pamćenja jer sam se nastojao sjećati osobito onoga što je rukovodilo i pokretalo moju lijenu dušu na molitvu, a sve sam ostalo rijetko pamtio ili, bolje reći, nastojao zaboraviti minulo, po riječima svetog apostola Pavla: »Što je za mnom, zaboravljam, za onim što je preda mnom, prežem, k cilju hitim, k nagradi višnjeg poziva.« I moj je pokojni blaženi starac znao govoriti da poteškoće kod molitve srca dolaze sa dviju strana, s lijeve i s desne, tj. ako đavao ne uspije odvratiti od molitve taštim maštanjem i grešnim mislima, tada razdražuje u pamćenju poučne uspomene i nadahnjuje lijepe misli da bi nekako odvratio od molitve koju on ne trpi. To se naziva desno potkradanje u kojem se duša, odbacivši svoj razgovor s Bogom, prepušta rado razgovoru same sa sobom ili sa stvorenjima. Zbog toga me i učio da za vrijeme molitve ne prihvaćam ni najljepše misli i da pri kraju dana, budem li shvatio da je vrijeme bilo provedeno više u poučnim razmatranjima i razgovoru nego

u pravoj nevidljivoj molitvi srca, i to treba držati neumjerenošću ili koristoljubnom duhovnom pohlepom, osobito kod početnika kojima je potrebno da im vrijeme provedeno u molitvi prevladava količinom nad vremenom provedenim u ostalim djelima pobožnosti. Ali nije moguće sve zaboraviti. Neke su se stvari tako duboko urezale u sjećanje da su ostale žive u pamćenju premda se dugo vremena i ne spominju. Sjećam se, na primjer, jedne pobožne obitelji kod koje sam po milosti Božjoj proboravio nekoliko dana.

Dok sam lutao po Tobolskoj guberniji, slučajno sam prolazio nekim kotarskim gradom. Dvopeka mi je preostalo vrlo malo. Zato sam ušao u jednu kuću da zamolim kruha za put. Kućedomaćin mi reče:

- Hvala Bogu, u pravo si vrijeme stigao; upravo mi je žena izvadila kruhove iz peći. Evo ti jedan, moli Boga za nas.

Zahvalio sam i stavio kruh u torbu, a domaćica kuće me spazila i rekla:

- Kako li je slaba i istrošena ta tvoja torba. Daj da ti je promijenim.

I dade mi drugu, dobru i čvrstu torbu. Srdačno sam zahvalio i pošao dalje. Na prolazu sam zamolio u dućanu malo soli. Trgovac mi je nasuo jednu vrećicu. U duhu sam se obradovao i zahvaljivao Bogu što je meni nedostojnom pokazao tako dobre ljude. Eto, pomislio sam, bez brige sam za hranu cijeli tjedan, mogu spavati miran i zadovoljan. Blagoslivljaj, dušo moja, Gospoda!

Kad sam se udaljio od toga grada kojih pet vrsta, opazio sam uza samu cestu neko siromašno selo i isto tako siromašnu drvenu crkvu, ali izvana vrlo lijepo ukrašenu i oslikanu. Na prolazu sam se htio pokloniti hramu Božjemu te sam tako zašao u predvorje i pomolio se. Dvoje-troje djece od nekih pet-šest godina igralo se kraj crkve na livadi. Pomislio sam da to moraju biti svećenikova djeca, premda su bila neobično lijepo uređena. Dakle, kad sam se pomolio, pošao sam dalje. Nisam se udaljio od crkve niti kojih deset koraka kad začuh za sobom viku:

- Prosjače, prosjače, stani!

To su za mnom trčala i vikala ona djeca, mališan i djevojčica. Stanem, a oni pritrče i uhvate me za ruku:

- Idemo našoj majčici, ona voli prosjake.

- Nisam prosjak nego putnik. - A zašto nosiš torbu?

- Tu imam kruh za put.

- Ne, moramo poći do majčice, ona će ti dati novaca za put.

- A gdje je vaša majčica?

- Evo tu, iza crkve, za onom šumicom.

Povedoše me u divan vrt usred kojega sam opazio veliku vlastelinsku kuću. Uđosmo u samo dvorište, neobično čisto i uredno. Odmah dođe k nama sama vlastelinka.

- Izvoli, samo izvoli! Kako te to Bog k nama poslao! Sjedi, sjedi, dragi.

Sama je skinula s mene torbu, položila je na stol, a mene posadila na vrlo mekan stolac.

- Da li bi štogod pojeo? Ili želiš li čaja? Trebaš li što?

- Smjerno Vam zahvaljujem - odgovorih - hrane imam punu torbu, a čaj, premda ga znadem i piti, po našem seljačkom običaju nemam te navike. Vaša srdačnost i umiljatost draži su mi od ikakvog gošćenja. Molit ću Boga da Vas blagoslovi za toliku dobrotu i gostoljubivost.

Dok sam tako govorio, osjetio sam veliku pobudu za samoćom. Molitva mi je uzavrela u srcu i bili su mi potrebni mir i tišina da tako dadnem oduška plamenu molitve koji se usplamsao sam od sebe i da ujedno sakrijem pred ljudima vanjske znakove ovog ushićenja: suze, uzdahe i neobične kretnje lica i usta.

Zato sam ustao i rekao:

- Molim Vas, majko, moram ići dalje. Gospodin Isus Krist neka bude s Vama i Vašom dragom dječicom.

- A, ne tako! Bože sačuvaj da bi ti otišao, ne dozvoljavam ti! Navečer će doći moj muž iz grada. On ondje služi kao kotarski sudac, za to je izabran. Kako li će mu biti drago kad te vidi! On prima svakog hodočasnika kao Božjeg poslanika. Odeš li, bit će mu vrlo žao ako te ne vidi. Osim toga, sutra je nedjelja, moći ćeš se pomoliti s nama na svetoj službi *Božjoj.* I blagovat ćeš s nama što je Bog dao. Svakog blagdana ima kod nas do tridesetak gostiju, braće u Kristu. A zašto još nisi rekao o sebi ni odakle si ni kamo si se uputio? Razgovaraj sada sa mnom. Drago mi je slušati duhovne

razgovore bogougodnih ljudi. Djeco, uzmite njegovu torbu i odnesite u sobu gdje su ikone, ondje će prenoćiti.

Divio sam se svemu što sam slušao i mislio sam: govorim li s ljudskim bićem ili je to kakva prikaza?

Tako sam ostao čekajući vlastelina. Ispripovijedao sam ukratko o svojem putovanju i rekao da idem u Irkutsk.

- U pravi čas! Svakako ćeš proći kroz Tobolsk, a ondje se nalazi moja rođena mati, monahinja u ženskom samostanu, sada već u shimi. Dat ćemo ti pismo za nju. Rado će te primiti. K njoj dolaze mnogi radi duhovnih savjeta. Ujedno ćeš joj odnijeti knjigu Ivana Ljestvičnika, koju smo po njezinom naređenju naručili iz Moskve. Kako li će sve to biti lijepo!

Konačno je bilo vrijeme za ručak te sjedosmo za stol. Dođoše još četiri gospođe i stadoše s nama jesti. Kad smo dovršili prvo jelo, jedna je od ovih gospođa ustala, poklonila se prema ikonama, zatim prema nama, otišla i donijela drugo jelo i nanovo sjela. Zatim je druga gospođa isto tako pošla po treće jelo. Kad sam to vidio, rekao sam vlastelinki:

- Usuđujem se upitati, majko, je li Vam ova gospođa što u rodu?

- Da, to su mi sestre: ovo je kuharica, ona ondje je kočijaševa žena, ona ključarica, a ova ovdje je moja sobarica. Sve su udane i u cijeloj kući nemam niti jedne djevojke.

Slušajući i gledajući to, još sam više zapao u udivljenje zahvalivši Bogu što mi je dao da upoznam tako dobre ljude, i osjećao sam velik poriv molitve u srcu. Zatim, da ne bih potiskivao molitveni žar i da što brže odem u samoću, ustao sam od stola i rekao vlastelinki:

- Vi trebate počinuti poslije ručka, a ja ću, jer sam navikao hodati, poći u vrt da prošetam.

- Ne, ja ne počivam - odgovori mi ona - idem s tobom u vrt da mi ispripovijedaš nešto poučno. A ako hoćeš ići sam, djeca ti neće dati mira. Čim te spaze, neće te ostaviti ni na minutu; toliko vole prosjake, Kristovu braću, i hodočasnike.

Nisam mogao odustati i tako pođosmo. Kad sam ušao u vrt, poklonio sam se vlastelinki do zemlje i rekao:

- Molim Vas, majko, recite mi, za ime Božje, provodite li ovakav bogougodni život već odavno i kako ste postigli toliku pobožnost?

- Drage volje, sve ću ti ispripovijedati. Moja je mati praunuka Joazafu[8], čije se moći mogu vidjeti u Belgorodu. Imali smo veliku kuću u gradu. Jedan smo dio bili iznajmili nekom osiromašenom plemiću. Ubrzo je on umro, a žena mu je ostala u blagoslovljenom stanju. Odmah nakon poroda umrla je i ona. Novorođenče je ostalo potpuno bijedno siroče. Moja ga je mati uzela k sebi da ga othrani. Za godinu sam se dana i ja rodila. Zajedno smo rasli i učili kod istih učitelja i učiteljica. Tako smo se privikli jedno na drugo kao rođeni brat i sestra. Nakon nekog vremena umro je i moj otac, a mati je ostavila gradski život i preselila se zajedno s nama u ovo selo. Kada smo odrasli, mati me udala za svojega gojenca, ostavila nam ovo svoje selo, a sebi je sagradila ćeliju i odlučila poći u samostan. Dala nam je svoj roditeljski blagoslov, izrekla nam svoju zavjetnu želju, da živimo naime kršćanski, usrdno se molimo Bogu i napose nastojimo vršiti glavnu Božju zapovijed, tj. da ljubimo bližnjega, da hranimo prosjake, Kristovu braću, i pomažemo im u svoj jednostavnosti i poniznosti, da djecu odgajamo u strahu Božjem i da sa kmetovima postupamo kao s braćom. Eto, tako i živimo ovdje u osami, ima već deset godina, nastojeći izvršavati kako je bolje moguće te zavjetne želje naše majke. Imamo i gostinjac za prosjake u kojem i sada živi preko desetak sakatih i bolesnih. Po svoj ćemo prilici sutra poći i k njima.

Tada sam rekao:

- A gdje je knjiga Ivana Ljestvičnika koju želite poslati *svojoj* majci?

- Idemo u sobu, naći ću ti je.

Nismo ni sjeli čitati, kadli stigne vlastelin. Kad me spazio, ljubazno me zagrlio. Izljubismo se bratski, kršćanski. Poveo me u svoju sobu i rekao:

- Pođimo, dragi brate, u moju radnu sobu, blagoslovi moju ćeliju. Čini mi se da ti je ona - pokazao mi je na svoju ženu - već dosadila. Čim spazi kakvog hodočasnika ili bolesnika, ne pušta ih po cio dan i noć. U čitavom je njezinom rodu tako od davnine!

Uđosmo u radnu sobu. Koliko li sam mnogo knjiga tu spazio, divnih ikona te životvorni sveti križ u prirodnoj veličini! Pred križem postavljeno Evanđelje. Pomolih se i rekoh:

- Kod vas je ovdje, prijatelju, pravi Božji raj! Evo, tu je sam Gospodin Isus Krist, njegova prečista Majka, njegovi sveti ugodnici. A ovo su - pokazah na knjige - njihove žive riječi i pouke koje nikad ne presušuju. Čini mi se da se često naslađujete nebeskim razgovorima s njima.

- Da, priznajem, rado čitam.

- A kakve to knjige imate? - upitah.

- Imam puno duhovnih - odgovori mi vlastelin. - Evo ovdje cijeli životopis svetaca za čitavu godinu, te djela Ivana Zlatoustog, Bazilija Velikog, mnogo bogoslovnih i filozofskih djela, a također i mnogo propovijedi novijih znamenitih propovjednika. Moja me biblioteka stoji pet tisuća rubalja.

- Ima li kod vas kakav pisac o molitvi, jedan petersburški svećenik?

Vlastelin je dohvatio tumačenje molitve Gospodnje, Očenaš, i tako sa zadovoljstvom počesmo čitati. Ubrzo je došla k nama i vlastelinka, donijela čaja, a djeca su dovukla punu košaricu nekakvih suhih kolačića kakvih u životu nisam okusio. Vlastelin je uzeo od mene knjigu, dao vlastelinki i rekao:

- Dat ćemo joj da čita, ona to lijepo znade, a mi ćemo dotle založiti.

Vlastelinka je počela čitati, a mi smo slušali. Tako sam slušao čitanje, a u sebi osjećao da mi se u srcu pojavljuje molitva. Što je čitanje dalje teklo, to se molitva sve više i više razlijevala i činila me sve blaženijim. Najednom opazih kao da je netko projurio ispred mene. Učinilo mi se kao da je to moj pokojni starac. Prenuo sam se i, da taj svoj pokret prikrijem, rekao:

- Oprostite, zadrijemao sam.

Tu sam osjetio kao da je duh mojega pokojnog starca prožeo moj duh ili kao da ga je nekako prosvijetlio. Osjetio sam nekakvu jasnoću u razumu i mnoštvo misli o molitvi. Prekrižio sam se i htio odagnati ove misli. Tada je vlastelinka upravo bila pročitala cijelu knjižicu. Vlastelin me upitao:

- Da li ti se svidjelo ovo čitanje?

Tako počesmo razgovarati.

- Vrlo mi se sviđa - odgovorim - jer je Gospodnja molitva vrednija i uzvišenija od svih napisanih molitava što ih mi kršćani imamo. Nju nam je predao sam Gospodin Isus Krist. Pročitano je tumačenje vrlo dobro, samo što je sve usmjereno više prema kršćanskoj djelatnosti, a ja sam imao prigode čitati kod svetih otaca i mistično, tajanstveno objašnjenje.

- Kod kojih si to otaca čitao?

- Evo, na primjer kod Maksima Priznavaoca i u Dobrotoljublju kod Petra Damaščanskog. - Budi dobar, reci nam nešto ako se sjećaš.

- Izvolite! Početak molitve: »Oče naš, koji jesi na nebesima« tumači se u pročitanoj knjižici da se pod ovim riječima podrazumijeva savjet bratske ljubavi prema bližnjemu kao prema djeci istoga oca. To je ispravno, ali kod svetih se otaca ovo razjašnjava još dalje i duhovnije. Govore da duh treba uzvisivati k nebu, k nebeskom Ocu i, sjećajući se svojih obaveza, svakoga časa treba stupati u prisutnosti *Božjoj i* hodati pred Bogom. Riječi »Sveti se Ime tvoje« knjižica objašnjava: da ne izustimo ime Božje bez strahopoštovanja ili u neispravnoj zakletvi, odnosno da se ime Božje treba izgovarati na svet način i da ga se ne izusti uzalud. Međutim mistično tumačenje ovdje vidi izravnu prošnju za unutarnju molitvu srca, tj. da se presveto ime Božje usađuje u nutrinu srca i da se srce posvećuje samo djelotvornom molitvom te da posvećuje sva čuvstva i duševne snage. Riječi »Dođi kraljevstvo tvoje« tumače se na mistični način ovako: neka dođe u naša srca unutarnji mir, pokoj i duhovna radost. U knjižici se tumači da pod riječima »Kruh naš svagdašnji daj nam danas« treba razumjeti prošnju za potrebe koje su nužne za tjelesni život, ne suvišne, nego samo koliko je potrebno i da bude dostatno za pomoć bližnjemu. A Maksim Priznavalac pod riječima »kruh svagdašnji« shvaća hranjenje duše kruhom nebeskim, tj. riječju Božjom i sjedinjenjem duše s Bogom, usmjerenjem misli na Njega i neprestanom unutarnjom molitvom srca.

- Oh, velika je to stvar i gotovo je nemoguće za svjetovne ljude da postignu unutarnju molitvu - uzdahnuo je vlastelin. - Daj, Bože, da barem izvanjsku molitvu obavljaju marljivo.

- Nemojte, prijatelju, tako misliti. Kad bi to bilo nemoguće i nesavladivo, Bog to ne bi svima zapovijedao. Njegova se moć ostvaruje i u nemoći. A iskusni sveti oci predlažu razne načine koji olakšavaju put oko postizanja molitve srca. Naravno, oni ukazuju na posebna i viša sredstva pustinjacima koji napuštaju svijet, ali i svjetovnjacima ukazuju na prikladna sredstva koja vjerno vode do postizanja unutarnje molitve.

- Nije mi se dogodilo da bih igdje čitao išta potanko o tome - reče vlastelin.

- Izvolite, ako vam je po volji, pročitat ću nešto iz Dobrotoljublja.

Uzeo sam Dobrotoljublje, potražio poglavlje Petra Damaščanskog, u trećem dijelu na 48. stranici i počeo čitati -»Treba se priviknuti na zazivanje Imena Božjega kao na disanje, u svako vrijeme, na svakom mjestu i pri svakom poslu. Apostol govori: 'Molite bez prestanka', tj. uči da se treba Boga spominjati u svako vrijeme, na svakom mjestu, u svakom poslu. Dok nešto radiš, trebaš imati na umu Stvoritelja svih stvari; ako gledaš svjetlost, sjeti se Onoga koji ti ju je darovao; ako gledaš nebo, zemlju, more i sve što je u njima, divi se i slavi Onoga koji je sve to stvorio; ako se odijevaš, sjeti se čiji je to dar i zahvali Onomu koji providа tvoj život. Ukratko rečeno, neka ti svaki pokret bude povod da se sjećaš i proslavljaš Boga i, eto, dok neprestano moliš, radovat će se duša tvoja.« - Pogledajte kako je ovaj način neprestane molitve ugodan, lagan i dostupan svakome tko ima imalo ljudskih osjećaja.

Ovo im se neobično svidjelo. Vlastelin me uzbuđeno zagrlio, zahvalio mi te, pogledavši moje Dobrotoljublje, rekao:

- Svakako ću kupiti tu knjigu. Odmah ću je nabaviti iz Peterburga. A sada ću prepisati ovaj odlomak na uspomenu. Govori mi u pero!

I odmah je prepisao brzo i vrlo lijepo. Zatim je uskliknuo:

- Bože moj, ta kod mene je i ikona svetog Damaskina (to je vjerojatno bila ikona svetog Ivana Damaščanskog).

Uzeo je okvir, stavio pod staklo ispisani list, objesio pod ikonu i rekao:

- Ova živa riječ ugodnika Božjega pod njegovom slikom često će me podsjećati da izvršavam ovaj njegov spasonosni savjet i provodim ga u djelo.

Zatim smo pošli večerati. Za stolom je sjedila s nama sva čeljad kao i prije. Kakve li pobožne šutnje i tišine za vrijeme jela! Kad smo večerali, svi smo zajedno, ljudi i djeca, dugo molili. Meni su dali da čitam akatist preslatkom Isusu.

Kad smo dovršili, služinčad je pošla na počinak, a nas je troje ostalo u sobi. Najednom mi je vlastelinka donijela bijelu košulju i čarape. Poklonio sam se do zemlje i rekao:

- Neću, majko, uzeti čarape jer ih nisam nikada nosio; mi upotrebljavamo obojke.

Ona je brzo otišla, donijela svoj stari ogrtač od tankog žutog sukna, načinila od toga par obojaka, a vlastelin na to reče:

- Vidi, kod njega se, siromaha, obuća gotovo raspala - pa ode i donese neke svoje nove cipele, koje se nataknu na čizme. Zatim će mi - Pođi u susjednu sobu, ondje nikoga nema, i presvuci ondje svu svoju odjeću.

Pošao sam onamo, presvukao se i opet se vratio k njima. Posjeli su me na jedan stolac i počeli me obuvati. Vlastelin mi je namatao obojke, a vlastelinka mi obuvala cipele. Na početku im nisam dao da to rade, ali su mi zapovjedili:

- Krist je prao noge svojim učenicima, ti sjedi i šuti!

Ništa nisam mogao učiniti, nego sam zaplakao, a plakali su od milja i oni.

Poslije toga je vlastelinka ostala u svojim odajama da uspava djecu, a ja sam pošao s vlastelinom do jedne sjenice u vrtu. Dugo nam se nije dalo spavati. Ležali smo i razgovarali. Tu me on poče ispitivati:

- Reci mi, za ime Božje, iskreno i točno, tko si ti? Ti mora da si od dobroga roda, samo se praviš čudakom.' Čitaš i pišeš vrlo lijepo, pravilno govoriš i rasuđuješ. Nešto takvo nema u seljačkom odgoju.

- Ja sam ispričao svoje porijeklo potpuno istinito i od srca, kako Vama, tako i Vašoj gospođi, i nikada nisam ni pomislio da Vam lažem ili da Vas prevarim. Zašto bih to činio? A to što pripovijedam, to sam slušao od svojega pokojnog bogomudrog starca ili pažljivo pročitao kod svetih otaca. Ipak moju neukost najviše prosvjetljuje unutarnja molitva koju nisam sam postigao, nego je milost Božja i pouke starca usadiše u moje srce. To je dostupno svakom čovjeku. Zahtijeva jedino da se čovjek udubi nešto spokojnije u svoje srce i što više zaziva prosvjetljujuće ime Isusa Krista. Odmah će svatko osjetiti unutarnju svjetlost i bit će mu sve shvatljivo. Čak će i neke tajne kraljevstva Božjega spoznati u ovome svjetlu. Već je u tome duboka prosvjetljujuća tajna kada čovjek uvidi sposobnost da se udubi u samoga sebe, da gleda samoga sebe iznutra, da uživa u upoznavanju

samoga sebe, da se raznježi i rado oplakuje svoj pad i iskvarenu volju. A pametno rasuđivati i razgovarati s ljudima, nije baš teško jer su razum i srce postali prije negoli ljudska učenost i mudrost. Ako postoji razum, može ga se obraditi naukom ili iskustvom. A ako nema razuma, nikakav odgoj ne može pomoći. Upravo u tome leži problem što smo daleko sami od sebe i vrlo malo želimo da se sebi približimo i samo izbjegavamo da se sastanemo sami sa sobom, zamjenjujemo istinu sa sporednim sitnicama i mislimo: Bilo bi mi drago da se bavim duhovnim poslovima ili molitvom, ali nemam vremena. Trčkaranje i životne brige ne ostavljaju slobodnog vremena za to. A što je važnije i potrebnije, da li spašeni vječni život duše ili život tijela koji brzo prolazi, za koji se toliko brinemo? To sam htio reći jer to i dovodi ljude ili do mudrosti ili do gluposti.

- Oprosti mi, dragi brate, to sam te pitao ne samo iz znatiželje nego iz naklonosti i kršćanskog suosjećanja s tobom i zato što sam prije dvije godine vidio primjer iz kojega proizlazi moje pitanje upućeno tebi.

Vidiš, došao je jednom k nama neki prosjak s propusnicom umirovljenog vojnika, star, slab i siromašan, upravo gol i bos. Govorio je malo i tako jednostavno, baš kao seljak iz stepe. Uzeli smo ga u ubožnicu. Za pet se dana silno razbolio i unijeli smo ga ovamo u ovu sjenicu. Najzad se počeo zaista približavati smrti. Mi smo ga na to i pripremili, pozvali smo svećenika da ga ispovjedi, pomaže i pričesti. U predvečerje svoje smrti je ustao, zatražio od mene papira i pero, zamolio me da zatvorim vrata i nikoga ne puštam unutra dok on ne napiše oporuku svojemu sinu u Peterburg. Začudio sam se kad sam vidio kako je pisao ne samo lijepim i vještim rukopisom nego je i sam sadržaj bio predivan i pravilan i pun *osjećaja.* Sutra ću ti pročitati tu njegovu oporuku; imam jedan prijepis. Sve me to zadivilo i razbudilo u meni znatiželju da ga upitam o njegovom porijeklu i životu. Dobivši od mene zakletvu da neću kazivati nikome prije njegove smrti, na slavu Božju ispričao mi je svoj život: »Bio sam knez, vrlo imućan, provodio sam život rasipan, raskošan i rastresen. Umrla mi žena, a ja sam ostao sa svojim sinom koji je sretno služio u gardi u činu kapetana. Jednom sam se zgodom bio spremio da pođem na ples k nekoj važnoj osobi. Silno sam se naljutio na svojega sobara, i kako nisam svladao svoj bijes, žestoko sam ga udario po glavi, a zatim zapovjedio da ga prevezu na selo. To se dogodilo navečer, a drugog je dana ujutro sobar umro od upale u glavi. Ali to je sve prošlo, a ja sam, požalivši svoju neopreznost, brzo sve zaboravio. Prošlo je bilo šest tjedana, kadli mi se pokojni sobar počeo prikazivati u snu. Svake bi me noći uznemirivao i korio ponavljajući neprestano: 'Nemaš savjesti, ti si moj ubojica.' Onda sam ga počeo viđati i u budnom stanju. Što dalje, sve mi se češće javljao, tako da me najzad doslovno neprestano uznemirivao. Najzad sam počeo s njime viđati i druge ljude koje sam nekada teško uvrijedio i žene koje sam nekada obeščastio. Svi su me oni neprestano korili, nisu mi uopće davali mira, tako da više nisam mogao ni spavati ni jesti niti što raditi. Potpuno sam bio oslabio. Kost i koža. Nijedno od nastojanja sposobnih liječnika nije mi ništa pomoglo. Pošao sam se liječiti u inozemstvo, ali liječeći se ondje pola godine, nisam osjetio nikakvog poboljšanja, a mučna su se viđenja sve više množila. Dovezoše me natrag jedva živa. Podnosio sam u punoj mjeri sve užase paklenih muka duše već prije njezinog odjeljenja od tijela. Tada sam se uvjerio da postoji pakao i što on znači.

Nalazeći se tako u mučnom položaju, spoznao sam svoja bezakonja, pokajao se, ispovjedio, dao sam slobodu svojoj služinčadi koja je kod mene služila i zakleo sam se da ću do konca života sam sebe mučiti svakovrsnim tegobama i da ću se tajiti pod prosjačkim izgledom da tako postanem posljednji sluga svih ljudi najnižeg staleža. Tek što sam se čvrsto na to odlučio, kadli odmah nestadoše moje uznemirujuće prikaze. Takvo sam veselje osjetio zbog pomirenja s Bogom da to ne mogu potpuno ni prikazati. Tu sam osobnim iskustvom osjetio što znači raj i na kakav se način u našim srcima otkriva kraljevstvo Božje. Doskora sam potpuno ozdravio, izvršio svoje namjere i s propusnicom umirovljenog vojnika tajno otišao iz svojega zavičaja. Ovo je već petnaest godina kako lutam po cijelom Sibiru. Ponekad bih se zaposlio kod seljaka kao težak, a ponekad bih se uzdržavao prosjačenjem. Uza svu ovu oskudicu osjećao sam blaženstvo, sreću i mir savjesti. To može osjećati samo onaj koji je iz groznog pakla milosrđem zagovornika preveden u raj Božji.«

Kad mi je sve to ispripovijedao, predao mi je svoju oporuku da je otpravim do njegovog sina. Drugog je dana umro. Evo i prijepisa njegove oporuke ovdje kod mene u torbi; pohranjen je u Bibliji. Ako želiš pročitati, odmah ću ti dati. Evo, izvoli!

Razmotao sam i pročitao:

»U ime Boga slavljenog u Trojstvu, Oca, Sina i Duha Svetoga!

Dragi moj sine!

Već petnaest godina ne vidiš svojega oca. Premda sam nestao u neizvjesnosti, od vremena do vremena raspitivao sam se o tebi. Očuvao sam svoju očinsku ljubav koja me prisiljava da ti pošaljem ove svoje predsmrtne retke koji neka ti budu poukom u životu.

Poznato ti je koliko sam stradavao zbog svoje nepromišljenosti i nepažnje u životu. Ali ne možeš si ni predočiti kako sam se blaženo osjećao u svojem neizvjesnom hodočašćenju, naslađujući se plodovima pokajanja.

Mirno umirem kod svojega, a i tvojega dobročinitelja, jer se dobra djela iskazana ocu moraju ticati i osjetljivoga sina. Zahvali mu u moje ime čim mogneš.

Ostavljajući ti svoj roditeljski blagoslov, zaklinjem te da ne zaboravljaš Boga, da čuvaš svoju savjest, da budeš razborit, dobar i razuman, da se odnosiš prema podčinjenima koliko je god moguće blagonaklono i ljubazno. Ne preziri prosjaka ni hodočasnika; spomeni se da je tvoj umirući otac jedino u prosjačenju i hodočašćenju postigao pokoj i mir za svoju izmučenu dušu.

Zazivajući na tebe milost Božju, mirno sklapam svoje oči u nadi na život vječni, po milosrđu Zagovornika ljudi, Isusa Krista. Tvoj otac.«

Tako smo ležali, taj dobri vlastelin i ja, i pomalo razgovarali. Upitao sam ga:

- Čini mi se, prijatelju, da ne možete biti bez briga i nemira zbog vašeg gostinjca. Jer mnogo naše braće hodočasnika hoda zato što nema što raditi ili zbog lijenosti; čak i kojekakve nevaljalosti počinjaju putem, kako sam mogao vidjeti.

- Malo je bilo takvih slučajeva, većinom su dolazili pravi hodočasnici - odgovorio je vlastelin. -Još ih više zadržavamo i srdačniji smo prema takvim mangupima. Kada proborave jedno vrijeme s našim prosjacima, braćom Kristovom, oni se često puta poprave i odu iz svratišta kao ponizni i krotki ljudi. Baš je nedavno bio jedan takav slučaj. Jedan se ovdašnji mještanin tako bio pokvario da su ga baš svi batinom tjerali od svojih vratiju i nitko mu nije davao niti komad kruha. Bio je to pijan, divlji i svadljiv čovjek, k tome i kradljivac. Upravo takav i izgladnio došao je k nama. Prosio je kruha i piće koje je neobično volio. Primili smo ga srdačno i rekli mu: »Ostani kod nas, ali pod jednim uvjetom: davat ćemo ti da piješ koliko hoćeš, ali kada se napiješ, odmah moraš leći. Ako se i malo uzbuniš i počneš ludovati, ne samo da ćemo te potjerati i da te više nikada nećemo primiti nego ćemo te također tužiti zapovjedniku okružne policije da te protjeraju kao opasnog skitnicu.« Pristao je na to i ostao kod nas. Tjedan dana, ili nešto više, zaista je pio mnogo, koliko je htio, ali bi uvijek, po svojem obećanju ili iz bojazni da mu piće ne obustavimo, pošao spavati ili bi odlazio iza vrta, ondje ležao i šutio. Kada bi se otrijeznio, braća iz svratišta savjetovala bi mu i nagovarala ga da se suzdrži barem malo u početku. Tako je počeo postupno piti sve manje, a za tri mjeseca postao je potpuno suzdržljiv i sada se negdje namjestio, tako da ne mora jesti badava svoj kruh. Za tri je dana došao da mi zahvali.

Kolike li mudrosti učinjene pod vodstvom ljubavi, pomislio sam i uskliknuo:

- Blagoslovljen Bog, koji iskazuje svoju milost u Vašem domu!

Poslije ovih razgovora s vlastelinom i nakon što smo prospavali sat ili dva, čuli smo gdje zvoni za jutrenje. Pošli smo i tek što smo ušli u crkvu, vlastelinka je već bila tu sa svojom dječicom. Odslušali smo jutrenje, a zatim je odmah počela sveta služba Božja. Vlastelin i jedan njegov sin stajali su blizu oltara, a vlastelinka je s djecom stajala tako da mogne vidjeti prikazivanje svetih darova. Oh, Bože moj, kako li su molili klečeći i lili radosne suze! Kako li su sjala njihova lica, tako da sam se i ja naplakao do mile volje promatrajući ih.

Kada je završila služba Božja, gospoda, svećenik, služinčad i svi prosjaci pošli su zajedno k stolu ručati, a samih prosjaka bilo je do četrdeset. Bilo je tu djece, hromih ljudi i nekih s izgledom bolesnika. Svi su sjeli za isti stol. Kakva li je tu bila tišina! Ja sam se usudio tiho reći vlastelinu:

- U samostanima čitaju životopise svetaca za vrijeme jela. Mogli biste i vi tako činiti. Eto, imate i cjelokupnu zbirku života svetih.

Vlastelin tada reče vlastelinki:

- Zaista, Maša, uvest ćemo takav običaj. Bit će to vrlo poučno. Evo, kod prvog ručka čitat ću ja, onda ti, poslije tebe naš svećenik, onda braća po redu, tko bude znao.

Svećenik reče dok je jeo:

- Drago mi je slušati, rado bih i čitao, ali uopće nemam slobodnog vremena. Čim dođem kući, ne znam gdje bih počeo: same brige i poslovi. Treba ovo, treba ono. Mnoštvo djece, a i stoke koliko hoćeš. Čitav sam dan u žurbi. Nije mi nikako do čitanja ili pouke. Što sam u sjemeništu naučio, to sam davno već zaboravio.

Kad sam to čuo, trznuo sam se, a vlastelinka, koja je sjedila kraj mene, uhvati me za ruku i reče:

- Otac to govori iz poniznosti, on uvijek sebe ponizuje, ali je predobar i bogougodna je života. Već je dvadeset godina udovac. Sada odgaja mnoštvo unučadi, a uz to često služi u crkvi.

Kad sam to čuo, sjetio sam se riječi Niceta Stethatosa u Dobrotoljublju: »Po unutarnjem stanju duše mijenja se priroda stvari, tj. kakav je tko, tako i o drugima sudi.« I dalje: »Tko je postigao pravu molitvu i ljubav, taj više ne pravi razlike između stvari, ne pravi razlike među grešnikom i pravednikom, nego sve jednako voli i nikoga ne osuđuje, kao i sam Bog, jer i sunce sja i kiša pada nad pravednima i nepravednima.«

Opet je nastala šutnja. Nasuprot meni sjedio je neki slijepac iz gostinjca. Vlastelin ga je hranio, komadao mu ribu i nalijevao juhu. Promatrajući pažljivo, primijetio sam da slijepac neprestano nešto šapće i kao da dršće. Pomislio sam da moli pa sam stao gledati pažljivije. Kad je ručak završio, jednoj je starici pozlilo. Oštro ju je zaboljelo pa je zajaukala. Vlastelin i vlastelinka su je odveli u spavaonicu i polegli na postelju. Vlastelinka je ostala da je nadzire. Svećenik je pošao po popudbinu. Vlastelin je dao upregnuti kočiju i požurio u grad po liječnika. Svi su se razišli.

Osjetio sam upravo neku glad za molitvom, silnu potrebu da izrazim molitvene osjećaje, a samoće i tišine već drugi dan nije bilo. Osjećao sam u srcu kao neku poplavu koja je htjela provaliti i razletjeti se po svim udovima. Budući da sam je obuzdavao, osjetio sam odmah veliku bol koja je u stvarnosti bila radosna i zahtijevala je mira u tišini i nasićenje u molitvi. Ovom sam prigodom shvatio zašto su se oni koji su gajili molitvu što je u njima sama djelovala klonili drugih ljudi i skrivali se gdje ih nitko ne pozna. Također sam shvatio zašto sv. Hesihije naziva praznoslovljem čak bilo kakav duhovan i koristan, ali neumjeren razgovor. Tako i sv. Efrem Sirski govori: »Dobra riječ jest srebro, a šutnja je čisto zlato.« Razmišljajući tako, pošao sam u gostinjac. Tu su svi poslije ručka počivali. Popeo sam se na tavan, smirio se, odmorio i pomolio. Kada su ustali prosjaci, našao sam slijepca i odveo ga iza vrta. Sjeli smo na osami i započeli razgovor.

- Reci mi, za ljubav Božju i na korist duhovnu,
obavljaš li Isusovu molitvu? - Neprestano je obavljam!

- I što u tome osjećaš?

- Samo to da ne mogu ni po danu ni po, noći biti bez molitve.

- Kako ti je Bog pokazao da tako radiš? Ispripovijedaj mi, dragi brate, sve u tančine...

- Ja sam ovdašnji majstor, zarađivao sam kruh kao krojač, lutao sam po drugim gubernijama i po selima te šivao seljačku odjeću. U nekom sam selu ostao dugo kod jednog domaćina da mu šijem za kućnu čeljad. Jednog blagdana opazio sam pod ikonama tri knjige pa sam upitao:

- A tko to kod vas čita?

- Nitko - odgovoriše mi. Uzevši jednu od tih knjiga, otvorio sam je onako, bilo gdje, još se sjećam, i pročitao ove riječi: »Neprestana se molitva sastoji u tome da se zaziva ime Božje uvijek, razgovara li tko ili sjedi ili hoda ili radi ili jede ili dok bilo što obavlja. Na svakom mjestu i u svako vrijeme treba zazivati ime Božje.«

Kad sam to pročitao, pomislio sam da bi mi to bilo vrlo potrebno pa sam počeo šaputati molitvu dok bih bio pri poslu. I godilo mi je! Ukućani su to primijetili pa su mi se stali podsmjehivati:

- Nisi li čarobnjak kad neprestano nešto šapućeš? Ili nekakve uroke izgovaraš?

Da se pritajim, prestao sam micati usnama i izgovarao sam molitvu samo jezikom. Najzad sam se toliko privikao na molitvu da bi je jezik sam izgovarao danju i noću, i meni je to bilo vrlo drago.

Dugo sam tako obilazio sela, a zatim sam odjednom potpuno oslijepio. U mojem rodu svi imaju mutnu vodu u očima. Tako je naša zajednica mene smjestila u ubožnicu zbog mojega siromaštva. Ta se ubožnica nalazi u Tobolsku, glavnom gradu gubernije. Ja sam se onamo bio i uputio, ali me je moj vlastelin zaustavio da mi dadne kakva kola za putovanje do toga grada.

- A kako se zvala ta knjiga što si je ondje čitao?

Da to nije bilo Dobrotoljublje?

- Ne bih ti znao reći jer nisam pogledao na slov.

Uzeo sam svoje Dobrotoljublje, potražio kod patrijarha Kalista te riječi koje mi je on rekao napamet i pročitao ih.

- Tu je to - uskliknuo je slijepac.. - Čitaj, brate, to je vrlo lijepo.

Kad sam stigao do retka gdje se govori da treba moliti srcem, slijepac me upitao: - Što to znači i kako se to treba činiti?

Odgovorio sam mu da je nauk o molitvi srca potanko izložen upravo u ovoj knjizi, u Dobrotoljublju. On me usrdno zamolio da mu to sve pročitam.

- Tako ćemo i učiniti - odgovorio sam. - A kada se misliš uputiti u Tobolsk?

- Ako je moguće, odmah - odgovorio je.

- Onda slušaj: ja namjeravam sutra krenuti na put pa ćemo poći zajedno. Pročitat ću ti sve što se odnosi na molitvu srca i pokazat ću ti kako da se pronađe mjesto srca i kako da se k njemu približi.

- A što ćemo s kolima? - upitao me on.

- Što će nam kola? Kao da ne znamo koliko ima do Tobolska, jedva sto i pedeset vrsta. Pođimo polagano; bit će nam lijepo ovako zajedno na osami. Ugodnije će nam biti razgovarati i čitati o molitvi.

Tako smo se i dogovorili. Pod večer je došao vlastelin da nas sve pozove na večeru, a poslije večere sam rekao da se sa slijepcem spremam na put i da nam ne trebaju kola jer ovako zgodnije možemo čitati Dobrotoljublje. Na to mi reče vlastelin:

- I meni se doista svidjelo Dobrotoljublje. Već sam napisao pismo i pripremio novac da sutra, kada pođem na sud, jedno i drugo otpremim u Peterburg da mi knjigu pošalju prvom poštom.

Tako smo ujutro krenuli na put zahvaljujući mnogo ovoj gospodi na njihovoj primjernoj dobroti i milosrđu. Njih nas je dvoje pratilo dobru vrstu puta.

Pošli smo slijepac i ja, a hodali smo polagano, po deset, po petnaest vrsta na dan, a u vrijeme što nam je preostajalo sjedili bismo na osami i čitali Dobrotoljublje. Ja sam mu o molitvi srca pročitao sve po redu kako me je poučio moj pokojni starac, tj. Počeo sam knjigom Nicefora monaha, zatim Grgura Sinajskog i tako dalje. S kakvim li je zanimanjem i s pravom pohlepom slijepac sve to slušao i kako mu se sviđalo i radovalo ga! Zatim je počeo postavljati takva pitanja da nisam imao dosta pameti da mu na sve odgovorim.

Kada smo pročitali što je trebalo iz Dobrotoljublja, počeo me usrdno moliti da mu djelom pokažem kako bi mogao razumom naći mjesto srca i kako se u njega može uvoditi božansko ime Isusa Krista; kako da moli na unutarnji način srcem i u tome da uživa. Počeo sam mu kazivati:

- Ti sada ne vidiš ništa, ali si u razumu možeš predstavljati ono što si ranije vidio, kao čovjeka ili bilo koju stvar ili koji dio svojega tijela, kao npr. ruku ili nogu. Možeš si to predstaviti tako živo kao da baš sada gledaš. A možeš li na to svrnuti svoje premda slijepe oči?

- Mogu - odgovori slijepi čovjek.

- Baš tako si predstavi svoje srce. Usmjeri oči kao da gledaš kroz prsa i predstavi si ga što življe možeš. Pažljivo slušaj kako otkucava udarac za udarcem. A kada to postigneš, počni izgovarati riječi molitve sa svakim kucajem srca. Tako s prvim kucajem reci ili pomisli »Gospode«, s drugim »Isuse«, s trećim »Kriste«, s četvrtim »smiluj«, s petim »mi se«, i ponavljaj tako puno puta. To ti je lako, jer tu već imaš početak i pripravu za molitvu srca. Zatim, kada se na to priviknеš, počni uvoditi u srce i izvoditi čitavu Isusovu molitvu s disanjem, upravo kako naučavaju oci, tj. udišući u sebe zrak reci, predstavi si »Gospode Isuse Kriste«, a izdišući izgovaraj »smiluj mi se«. Čini to sve više i češće, i naskoro ćeš osjetiti istančanu bol u srcu, a zatim će se u njemu pojaviti okrepa. Tako ćeš, s pomoću Božjom, postići slobodno djelovanje divne unutarnje molitve srca. Ali dok to obavljaš, čuvaj se bilo kakvih predstavljanja u mašti i kojekakvih prikaza što se pojavljuju. Odbaci potpuno bilo kakvo predstavljanje jer sveti oci strogo zahtijevaju odsutnost viđenja pri unutarnjoj molitvi da se ne upadne u obmanu.

Kad je slijepac sve to pažljivo saslušao, počeo je revno raditi po uputama. U tome se znao dugo vježbati, osobito noću kada smo se zaustavljali po svratištima. Za pet dana počeo je osjećati veliku

toplinu i neizreciv užitak u srcu, a ujedno i neobičnu želju da tako moli neprestano, što mu je otkrivalo izvanrednu ljubav prema Isusu Kristu. Ponekad je znao gledati svjetlost premda u *njoj* nije primjećivao nikakve stvari ili predmete. Ponekad mu je izgledalo kao da ulazi u svoje srce, kao da u njegovoj unutarnjosti gori lijep plamen upaljene svijeće i kao da mu iz prsiju osvjetljuje i vanjštinu. Pri ovom plamenu on je mogao vidjeti čak i udaljene stvari, kako se jednom i dogodilo.

Tako smo nas dvojica išli šumom, a on je u tišini bio udubljen u molitvu. Najednom mi reče:

- Kakva žalost! Već gori crkva, evo, i zvonik se srušio!

A ja njemu:

- Prestani zamišljati gluposti, to ti je napast.

Svako sanjarenje trebaš brzo odbaciti! Od sela smo

još dvanaest vrsta!

On se pokorio, nastavio je moliti i ušutio. Pod večer smo stigli u selo i ja sam tu stvarno vidio nekoliko izgorenih kuća i srušen zvonik, koji je bio načinjen od brvana, i ljude kako se okolo kupe. Čudili su se kako je zvonik pao a da nije nikoga prignječio. Po mojem mišljenju, sve se to dogodilo upravo dok je slijepac pričao o nesreći. Stoga mi on reče:

- Rekao si da mi je viđenje bilo besmisleno, a eto, tako se zaista i dogodilo! Kako da ne zahvaljujem i kako da ne ljubim Gospodina Isusa Krista koji objavljuje svoju milost i grešnicima i slijepima i nerazumnima. Zahvaljujem i tebi koji si me naučio djelovanju srca. Odgovorih mu:

- Ljubi Isusa Krista i zahvaljuj mu. Ali nemoj prihvaćati kojekakva viđenja kao izravna objavljenja milosti jer se sve to često može događati prividno, po poretku samih stvari. Ljudska duša nije razmjerno privezana uz mjesto i stvari. Ona može i u tami vidjeti i stvari vrlo udaljene kao da se nalaze sasvim u blizini. Samo što mi ne prihvaćamo snagu i hod te duševne sposobnosti, onesposobljujemo je ili sponama svojega tijela ili spletenošću ili rastresenošću svojih misi. Ali kada se saberemo u same sebe, udaljujemo se od svega što nas okružuje i izoštravamo se u razumu. Tada duša ulazi u ono što joj je i dodijeljeno i djeluje na višem stupnju. Ali i to je prirodna stvar. Čuo sam od svojega pokojnog starca da i ljudi koji ne mole ili ljudi napose nadareni tim sposobnostima ili bolesnici i u najtamnijoj odaji vide svjetlost kako sja iz svih stvari, razlikuju predmete jedan od drugoga, osjećaju u sebi dvojnika i proniču u misli drugih osoba. A što se zbiva pri molitvi srca izravno po milosti *Božjoj,* to je tako divno da nijedan jezik ne može izraziti, niti se može usporediti ili primijeniti ničemu stvorenomu. Sve sjetilno nije ništa u usporedbi s divnim osjećajima što pobuđuje milost u srcu.

Moj je slijepac sve to pažljivo slijedio i postao je još ponizniji. Molitva se u njegovom srcu razvijala sve više i više i neizrecivo ga naslađivala. Ja sam se tome radovao iz sve duše i usrdno sam zahvaljivao Bogu što mi je dao da upoznam njegovog tako blaženoga slugu.

Konačno smo stigli i do Tobolska. Slijepca sam ostavio u tamošnjoj ubožnici, i nakon što sam se s njim oprostio, pošao sam dalje na svoj put.

Mjesec sam dana tako mirno putovao i duboko sam osjećao kako čovjeka izgrađuju i usavršuju dobri živi primjeri. Cesto sam čitao Dobrotoljublje i preispitivao sve što sam govorio pobožnome slijepcu. Njegov poučan primjer razbuktao je u meni revnost, priznanje i ljubav prema Bogu Gospodu, a molitva srca tako me naslađivala da sam mislio da na svijetu nema nikoga sretnijeg od mene i nisam si mogao predstaviti može li biti veće ili bolje radosti u kraljevstvu nebeskom. Ne samo da sam to osjećao u nutrini svoje duše nego mi se i sve izvanjsko predstavljalo u zanosnom izgledu i sve me privlačilo na ljubav i zahvaljivanje Bogu. Ljudi, drveće, biljke i životinje, sve mi je izgledalo kao domaće, na svemu sam nalazio odraz imena Isusa Krista. Ponekad sam osjećao takvu lakoću kao da nisam imao tijela i kao da uopće ne hodam, nego kao da lebdim u zraku. Ponekad sam ulazio u samoga sebe i jasno promatrao svu *svoju* unutarnjost diveći se premudroj složenosti ljudskoga tijela. Znao sam osjećati takvu radost kao da sam postao car i u tom sam užitku želio da mi Bog dade da što prije umrem i razlijem *svoju* zahvalnost pred podnožjem Njegovim i u svijetu duhova.

Vidi se da sam se neumjereno naslađivao tim osjećajima, što li, ili je to dopustila volja Božja, ali nakon nekog vremena osjetio sam u sebi neki strah i trepet. Da mi se opet ne bi dogodila kakva nevolja ili napast, kao što je bilo s onom djevojkom koju sam onomad naučio Isusovu molitvu kraj kapelice? Te su me misli oblijetale kao oblak i u vezi s tim sam se sjetio riječi svetog Ivana

Karpatskog koji govori da onaj koji često podučava druge biva izložen obezvređivanju i trpi napasti i iskušenja za one koji se od njega duhovno koriste. Poslije tih mučnih misli udvostručio sam molitvu u *kojoj* sam ih sasvim odagnao, i već ohrabren, rekao sam u sebi: »Neka bude volja Božja! Spreman sam trpjeti što mi god pošalje Isus Krist zbog moje zloće i oholosti.« Čak i oni, kojima sam nedavno otkrio tajnu unutarnjosti srca, bili su i prije susreta sa mnom već opremljeni neposrednim poznavanjem Božjih tajni. Kad sam se tako smirio, krenuo sam dalje utješen molitvom i radosniji nego prije. Dva je dana bilo kišovito i put se bio tako raskvasio da se jedva moglo izvlačiti nogu za nogom iz gliba. Išao sam kroz stepu i na kojih petnaest vrsta nisam nalazio nikakvog naselja. Konačno sam pod večer opazio baš uz cestu jednu kuću pa sam se poveselio i pomislio da ću zamoliti da mi dozvole da otpočinem i prenoćim, a sutra ujutro što mi Bog dade. Možda će i vrijeme biti bolje.

Kad sam stigao, vidio sam pijanog starca u vojničkoj kabanici gdje sjedi na nasipu u dvorištu. Poklonio sam se pred njim i rekao:

- Može li se kod koga ovdje zamoliti za prenoćište?

- A tko ti to može dozvoliti ako ne ja - izderao se starac - ja sam ovdje glavni! Ovo je poštanska stanica i ja sam ovdje nadglednik.

- Onda mi, gospodine, dozvolite da kod vas prenoćim.

- A imaš li propusnicu? Pokaži da je kod tebe sve ispravno kako zakon propisuje!

Dadoh mu svoju propusnicu. Držeći je u ruci, on me pitao:

- Gdje je propusnica?

- U ruci je držite - odgovorim. Nadglednik je uzeo naočale, pročitao i rekao:

- Sve je u redu, prenoći. Ja sam dobar čovjek; evo, počastit ću te i čašicom.

- Ja ne pijem - odgovorio sam mu.

- Onda nikom ništa, barem večeraj s nama.

Sjeli su za stol, on i kuharica, mlađa žena koja je također bila već pripita, a mene su smjestili uza se. Dok su večerali, neprestano su se svađali, prigovarali jedno drugomu, a najzad se i potukli. Nadglednik je otišao pod trijem, ondje legao u komoricu, a kuharica je počela pospremati, prati posude i za to je vrijeme neprestano korila svojega starčića.

Prisjeo sam i mislio da se ona neće skoro umiriti, pa sam joj rekao:

- Gdje bih mogao leći, gospodo? Silno sam umoran od puta.

- Sad ću ti prostrijeti, gospodine - i stavivši stolčić do klupe pod prednjim prozorom, prostrla je postelju i postavila uzglavlje. Legao sam i zažmirio, tobože da spavam. Kuharica je još dugo švrljala okolo. Konačno je sve pospremila, ugasila svjetlo i došla k meni. Najednom se sav prednji prozor, okvir i daščice dovratnika razletješe u komade, razasuše se uza strašan štropot, čitava se soba stresla, a ispred prozora su se čuli bolni jecaji, vika i nekakva zbrka. Žena je u strahu skočila na sredinu sobe i pala na pod. Ja sam izbezumljen skočio i pomislio da se to zemlja rastvorila poda mnom. Tad sam ugledao kako dva kočijaša unose u kuću čovjeka svega okrvavljenog tako da ga se nije moglo ni prepoznati. Taj me prizor još više prestrašio. Bio je to poštar koji je ovamo u velikoj žurbi dovezao svoja kola da promijeni konje. Njegov kočijaš, koji po svoj prilici nije pogodio točno na vrata, rudom je udario u prozor, a kako je na sredini bio neki jarak, tako su mu se kola prevalila, a kočijaš, budući da je pao na oštre kolce kojima je bio ograđen nasip, duboko si je razrezao glavu. Poštar je zatražio vode i vina, isprao ranu, nakvasio je vinom i, nakon što je i sam ispio jednu čašu, viknuo je:

- Dajte mi konje!

Ja sam mu prišao i rekao:

- Kako ćete, gospodine, putovati ovako ozlijeđeni?

A on će meni:

- Poštar nema kada biti bolestan! - i brzo odjuri s konjima.

Ženu su kočijaši dovukli do peći, pokrili je rogozinom i rekli:

- To se njoj nešto čudno dogodilo od straha; već će se osvijestiti. Nadglednik se otrijeznio i nastavio je spavati.

Ostao sam sam.

Žena se brzo osvijestila i počela hodati iz kuta u kut kao da je poludjela i najzad je izašla. Ja sam se pomolio i pred samu zoru zaspao. Ujutro sam se oprostio s nadglednikom i pošao dalje.

Hodao sam i molio s vjerom, nadom i ljubavlju prema darežljivom Ocu, punom svake utjehe koji me izbavio od tako bliske nevolje.

Šest godina kasnije, prolazeći kraj nekog ženskog samostana, ušao sam u crkvu da se pomolim. Gostoljubiva me predstojnica povela k sebi poslije službe Božje i ponudila čajem. Najednom joj dođoše neočekivani gosti. Pošla je da ih primi, a mene je ostavila u društvu koludrica koje su joj posluživale. Ponizna monahinja koja je nudila čaj pobudila je u meni znatiželju pa sam je upitao:

- Jeste li, majko, već davno u ovom samostanu?

- Ima pet godina - odgovori mi ona. - Mene su ovamo doveli poluludu i ovdje mi se Bog smilovao. Majka predstojnica ostavila me kod sebe i ovdje zamonašila.

- A kako ste to bili izgubili razum? - upitao sam je.

- Od straha. Radila sam na nekoj postaji i jedne noći dok sam spavala, kola su razbila prozor. Tako sam poludjela od straha. Godinu dana rođaci su me vodili po svetim mjestima. Tek sam ovdje ozdravila.

Kad sam to čuo, bilo mi je vrlo drago. Zahvalio sam Bogu što je sve tako mudro učinio nama na korist.

- Mnogo je toga još bilo - rekao sam u razgovoru svojemu duhovnomu ocu. - Kad bih pripovijedao sve po redu, ne bi bilo dosta ni tri dana! Ipak ću ispripovijedati još jedan slučaj.

Jednog lijepog vedrog dana vidio sam uz cestu seosko groblje s crkvom i uz nju svećenikov stan. Upravo je zvonilo za službu Božju. Pošao sam i ja. Stizao je i narod iz okolice. Neki od njih nisu ni prilazili blizu, nego su posjedali po ledini. Kad su me spazili, rekli su mi:

- Ne trebaš se žuriti, još ćeš se nastajati do mile volje dok ne počne bogoslužje. Ovdje kod nas služe vrlo dugo, svećenik je boležljiv i nekako nespretan.

Zaista, služba se dosta oduljila. Svećenik mlad, ali neobično mršav i blijed, kretao se vrlo sporo, ali i vrlo pobožno, i pod konac službe Božje izrekao je vrlo lijepu propovijed sa mnogo *osjećaja* o postizavanju ljubavi prema Bogu.

Poslije službe svećenik me pozvao k sebi na ručak. Za stolom sam mu rekao:

- Vi, oče, služite lijepo i pobožno, ali vrlo dugo.

- Da - odgovori mi on - iako se to mojim župljanima ne sviđa te prigovaraju, ali druge nema. Ja volim o svakoj bogoslužnoj riječi najprije razmisliti i uživati u njoj, a tek je onda izgovoriti glasno jer bi inače bez nutarnjeg *osjećaja* svaka izgovorena

riječ bila i meni i ostalima bez koristi. Sve se sastoji u nutarnjem životu i u pažljivoj molitvi. Kako li se malo ljudi zanima unutarnjim djelovanjem! Zato što ne žele, ne zanimaju se unutarnjim, duhovnim prosvjećenjem - rekao je svećenik.

Na to ga upitah:

- Kako se to može postići? Meni to izgleda vrlo teško.

- Nipošto! Da se duhovno prosvijetliš i da postaneš pažljiv i unutarnji čovjek, trebaš uzeti jedan, bilo koji tekst Svetoga pisma i usredotočiti svu pažnju i razmišljanje na njega. Tako će ti se rastvoriti svjetlo razuma. Isto tako treba postupati i s molitvom: ako želiš da ti bude čista, pravilna i da u njoj uživaš, trebaš si izabrati neku kratku molitvu koja ima malo riječi, ali snažnih, i ponavljati je mnogo puta i dugo, i tada ćeš osjetiti radost molitve.

Vrlo mi se svidjela ova djelotvorna i jednostavna svećenikova pouka koja je ujedno duboka i mudra. U mislima sam zahvaljivao Bogu što mi je pokazao ovoga zaista pravog pastira svoje Crkve. Kad smo dovršili ručak, reče mi svećenik:

- Ti sada poslije jela pođi spavati, a ja ću se dati na čitanje riječi Božje da tako pripremim sutrašnju propovijed.

Otišao sam u kuhinju. Tu nije bilo nikoga, samo je sjedila neka postarija starica koja se zgurila u kutu i kašljala. Sjeo sam do prozorčića, uzeo svoje Dobrotoljublje i tako sam tiho čitao. Konačno sam primijetio da starica neprestano šapuće Isusovu molitvu. Bilo mi je drago čuti da se često izgovara ime Gospodnje te sam joj rekao:

- Kako je lijepo da ti, majčice, tako moliš. To je najspasonosnije kršćansko djelo.

- Da, gospodine, pod svoju starost nalazim radost u tome da mi se Bog smiluje.

- Da li si se već davno privikla da tako moliš?

- Od djetinjstva, gospodine. Bez toga ne mogu živjeti jer me Isusova molitva izbavila od pogibelji i smrti.

- Kako je to bilo? Ispripovijedaj mi, na slavu Božju i na pohvalu milosne Isusove molitve.

Stavio sam u torbu svoje Dobrotoljublje, sjeo sam bliže do nje, a ona je počela govoriti:

- Bila sam djevojka mlada i lijepa. Roditelji su me zaručili s jednim momkom. Dan prije vjenčanja došao je moj zaručnik k nama i odjednom, na kojih deset koraka, pao mrtav a da uopće nije ni uzdahnuo. Tako sam se toga prestrašila da sam se potpuno odrekla braka i odlučila živjeti u djevičanstvu, posjećivati sveta mjesta i moliti se Bogu. Ipak sam se bojala putovati sama da me ne bi opaki ljudi obeščastili zbog moje mladosti. Tako me jedna starica hodočasnica podučila da, gdje god se nađem na putu, neprestano izgovaram Isusovu molitvu i da mi se tako ništa zla ne može dogoditi. U to me čvrsto uvjerila. Povjerovala sam i na taj način išla sam sretno, čak do najudaljenijih svetih mjesta. Roditelji su mi plaćali što je trebalo.

Pod starost sam oboljela i, evo, ovdašnji me svećenik milosrdno primio k sebi i ovdje me uzdržava.

S užitkom sam slušao i nisam znao kako da zahvalim Bogu za ovaj dan u kojem sam vidio toliko primjernih stvari. Zatim sam uz blagoslov toga dobrog i pobožnog svećenika krenuo veseo na svoj put.

Imao sam još jednom prilikom uvidjeti, i to ne tako davno, kad sam naime dolazio ovamo kroz Kazansku guberniju, kako se moć molitve u ime Isusovo jasno i živo pokazuje čak onima koji je i nesvjesno obavljaju i kako je često i dugotrajno obavljanje molitve vjeran i najkraći put da se postignu njezini plodovi.

Trebao sam jednom zgodom prenoćiti u nekom tatarskom selu. Kad sam onamo stigao, vidio sam pred jednom kućom ruska kola i kočijaša. Upravo su ispregli i hranili konje. Poveselio sam se i odlučio zamoliti ovdje za prenoćište nadajući se da ću tako noćiti kod krštenog naroda. Približio sam se i upitao kočijaša tko to putuje. Odgovorio mi je da jedan gospodin putuje iz Kazana na Krim. Dok smo tako razgovarali kočijaš i ja, gospodin je u kočiji odgrnuo zastor i, opazivši mene, rekao:

- I ja namjeravam ovdje prenoćiti, ali ne idem u kuću jer je kod Tatara vrlo neuredno, zato mislim prespavati u samoj kočiji. Zatim je gospodin pošao da se prošeta. Tako smo započeli razgovor. Medu ostalim stvarima, ispripovijedao mi je o sebi sljedeće:

- Do svoje šezdeset i pete godine služio sam u mornarici kao kapetan prvog razreda. Pod starost sam se razbolio od neizlječive kostobolje. Napustio sam službu i ostao na Krimu, na imanju svoje žene, gotovo neprestano bolestan. Žena mi je bila dosta raspuštena, rastresenog karaktera i velika kartašica. Postalo joj je dosadno živjeti sa mnom ovako bolesnim. Napustila me i otišla u Kazan k našoj kćeri koja je ondje bila udana za jednog činovnika. Odnijela je sa sobom sve što je mogla. Odvela je čak i služinčad ostavivši sa mnom samo osmogodišnjeg dječaka, moje kumče.

Tako sam živio tri godine u samoći. Dječak koji me je posluživao bio je brz i obavljao mi je sve kućne poslove, spremao mi sobu, ložio mi peć, kuhao kašu, grijao samovar. Ali uza sve to bio je neobično živahan i nepopravljiv vragolan. Neprestano bi trčkarao, lupao, vikao, skakao i tako me neobično uznemirivao. Ja sam tada volio čitati duhovne stvari, bilo zbog dosade, bilo zbog bolesti. Imao sam divnu knjigu Grgura Palamasa[18] o Isusovoj molitvi. Neprestano sam je čitao, a pomalo obavljao i molitvu. Moj mi je dječak smetao. Nikakve prijetnje ni kazne nisu ga suzdržavale od nestašluka. Da ga umirim, posadio bih ga uza se u sobi na klupicu i prisiljavao ga da neprestano izgovara Isusovu molitvu. Na početku mu se to nipošto nije sviđalo. Na sve se moguće načine od toga uklanjao i često prekidao. Da ga prisilim na posluh, stavljao sam kraj sebe šibu. Dok je izgovarao molitvu, mirno sam čitao knjigu ili slušao kako on moli. Čim bi ušutio, zagrozio bih mu se šibom, a on bi dalje nastavljao moliti. To me je vrlo umirivalo jer je nastao mir u mojem stanu. Nakon nekog sam vremena primijetio da više ne treba šibe jer je dečko počeo izvršavati moju zapovijed sa više radosti i pažnje. Zatim sam počeo primjećivati veliku promjenu u njegovom nestašnom karakteru. Postao je tih i šutljiv, a domaće poslove obavljao je točnije. Meni je bilo drago i počeo sam mu puštati sve više slobode. I što se konačno dogodilo? Tako se bio priviknuo na molitvu da je doslovno neprestano i uza svaki posao molio bez ikakvog prisiljavanja s moje strane. Kad bih ga pitao, odgovorio bi da žarko želi obavljati molitvu.

- A što pri tome osjećaš? - upitao sam ga.

- Ništa. Samo osjećam da mi je lijepo dok
molim.

- Što ti to znači da ti je lijepo dok moliš? - Ne znam kako bih rekao.

- Veseli li te to?

- Da, veseli me.

Bio je već navršio dvanaest godina kad je počeo krimski rat, a ja sam otišao k *svojoj* kćeri u Kazan i dječaka uzeo sa sobom. Tu smo ga smjestili u kuhinji s ostalom čeljadi. To mu se nikako nije svidjelo. Tužio mi se da su ga ljudi ismjehivali izvodeći kojekakve šale i na taj mu način smetali u molitvi. Najzad, nakon tri mjeseca, dođe mi i reče:

- Htio bih se vratiti kući. Meni je ovdje neizdrživo dosadno i bučno. Odgovorih mu:

- Kako bi mogao putovati sam tako daleko i još po zimi? Strpi se dok i ja ne pođem i tada ćeš sa mnom.

Drugi je dan moj dječak nestao! Svuda smo ga tražili, ali nigdje ga nismo našli. Najzad sam dobio pismo s Krima od ljudi koji su ostali na našem imanju. Javili su mi da je dječak nađen mrtav u *mojoj pustoj* kući na drugi dan Uskrsa, 4. travnja. Ležao je na podu u *mojoj* sobi, pobožno, prekriženih ruku na prsima, kapa mu pod glavom, obučen u onom lakom kaputiću što je nosio još dok je bio kod mene i u kojem je i otišao. Tako su ga i pokopali u mojem vrtu. Kad sam primio tu vijest, neobično sam se začudio na koji je način to dijete stiglo do imanja. Krenuo je 26. veljače, a nađen je 4. travnja. Prijeći za mjesec dana tri tisuće vrsta, daj Bože i na konjima! Trebalo bi prevaliti po sto vrsta na dan! A uz to u lakoj odjeći, bez propusnice i bez ijedne kopjejke u džepu. Pretpostavimo da ga je netko i povezao putem, ali ni to nije bilo bez posebne providnosti i zaštite Božje. Znači da je moj dječak konačno okusio plod molitve, a ja ni pod starost nisam dorastao njegovom uspjehu.

Nakon ove pripovijesti rekao sam gospodinu:

- Divna je knjiga Grgura Palamasa o molitvi koju ste vi čitali; znam je. Ali tu se raspravlja samo u usmenoj Isusovoj molitvi. Pročitajte knjigu zvanu

Dobrotoljublje. Tu ćete naći cjelokupan i savršen nauk kako se može postići i duhovnu molitvu Isusovu u razumu i u srcu i kako se može osjetiti njezin slatki plod.

Na to sam mu pokazao svoje Dobrotoljublje. Kako sam mogao primijetiti, zadovoljno je prihvatio moj savjet i obećao da će knjigu nabaviti.

O Bože moj, mislio sam u sebi, divnih li očitovanja Tvoje moći kod ove molitve! Mudrog li i poučnog događaja: dječaka je šiba naučila moliti, a molitva mu zatim poslužila kao slast! Nisu li Božje šibe naši jadi i napasti *što* ih susrećemo na putu molitve? Zašto bismo se bojali ili uznemirivali kad nam ih pokazuje ruka našega nebeskog Oca, puna beskrajne ljubavi, i kad nas te šibe uče da molimo revnije i vode nas do neizrecive utjehe!

Kad sam dovršio pripovijedati, rekao sam svojemu duhovnomu ocu:

- Oprostite mi, za milost Božju, previše sam se razbrbljao, a sveti oci nazivaju praznim brbljanjem svaki razgovor, pa čak i duhovni ako je neumjeren. Molite za mene, nesretnog grešnika, da Gospod po svojem velikom milosrđu usmjeri na dobro moj put.

Želim od sve duše, dragi brate u Gospodu - reče on - da milost Božja, obilna ljubavlju, blagoslovi tvoj put i prati te kao anđeo Rafael Tobiju.

RAZNA IZDANJA ISPOVIJESTI JEDNOG HODOČASNIKA SVOJEMU DUHOVNOM OCU KOJA SU KORIŠTENA KOD PRIPREMANJA HRVATSKOG IZDANJA:

1. *Otkrovennye rasskazy strannika duhovnomu svoemu otcu,* YMCA Press, Pariz [3]*1948.*

2. *Relazioni di un pellegrino da un manoscritto del Monte Athos (u* prijevodu **D. BARSOTTI),** Libreria Editrice Fiorentina, Firenza *1949.* (Samo prvi dio.)

3. *Racconti di un pellegrino russo (u* opremi C. CARRETTO), Cittadella editrice, Asizi [9]*1982.* (Samo prvi dio.)

4. *Racconti di un pellegrino russo (u* prijevodu M. MARTINELLI, predgovor od C. CAMPO), Rusconi editore, Milano *1973.* (Prvi potpuni prijevod.)

5. *Recit d'un pelerin a son pere spirituel (u* prijevodu J. LALOY), Editions de la Baconniere i Editions du Seuil, *1966.* (Samo prvi dio.)

6. *Aufrichtige Erzfihlungen eines russischen Pilgers* (u opremi E. JUNGCLAUSEN), Herder, Freiburg im Breisgau *1974.* (Potpuni prijevod.)